

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE
FAKULTA EURÓPSKYCH ŠTÚDIÍ A REGIONÁLNEHO
ROZVOJA

2135932

SOCIÁLNE FUNKCIE MULTIFUNKČNÉHO
POĽNOHOSPODÁRSTVA, MOŽNOSTI A FORMY ICH
UPLATŇOVANIA

2011

Jevgenij Dynnikov, Bc.

**SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA
V NITRE**

**FAKULTA EURÓPSKÝCH ŠTÚDIÍ A REGIONÁLNEHO
ROZVOJA**

**SOCIÁLNE FUNKCIE MULTIFUNKČNÉHO
POĽNOHOSPODÁRSTVA, MOŽNOSTI A FORMY ICH
UPLATŇOVANIA**

(Diplomová práca)

Študijný program: Manažment rozvoja vidieckej krajiny a vidieckeho turizmu
(Katedra Regionalistiky a rozvoja vidieka)
Študijný odbor: Verejná správa a regionálny rozvoj
Školiace pracovisko: Katedra regionálneho rozvoja
Školiteľ: doc. Ing. Mária Fáziková, CSc

Abstrakt

Cieľom tejto práce je identifikovať sociálne funkcie multifunkčného poľnohospodárstva, možnosti a formy ich uplatňovania. Poľnohospodárska činnosť je realizovaná vo vidieckych oblastiach, a preto má v týchto regiónoch rozhodujúce postavenie. Z tohto pohľadu je významné pochopiť i postavenie vidieka v spoločnosti a problémy súvisiace s jeho rozvojom. Poľnohospodárske podniky nie sú tvorcami len úžitkových hodnôt, ale v rámci fungovania spoločnosti majú nezastupiteľné multifunkčné postavenie. V tomto kontexte má poľnohospodárstvo vplyv na krajinu (krajinotvorná, kultúrne dedičstvo), zabezpečenie potravín pre obyvateľstvo a vidiecky rozvoj (socio ekonomické funkcie). V rovine sociálnych funkcií poľnohospodárstvo predstavuje najmä zamestnaneckú funkciu a sociálne funkcie, ktoré môže poskytovať pre obyvateľov obcí (stravovanie, pobyt na farme, opatrovanie) a vlastných zamestnancov. V súčasnom období je úpadok poľnohospodárstva jedným zo základných faktorov vplývajúcich na socio ekonomický stav slovenského vidieka. Poľnohospodárstvo zaznamenáva dlhodobý pokles zamestnanosti, čo sa odráža i na zamestnanosti vidieckeho obyvateľstva. Všeobecne nižšie mzdy v poľnohospodárstve negatívne vplyvajú na kvalitu života vidieckej populácie a na ich kúpyschopnosť, čo má rozhodujúci vplyv na ekonomický rozvoj týchto oblastí. Nízke mzdy sú vo veľkej miere ovplyvnené nižšou vzdelanostnou úrovňou pracujúcich v agrárnom sektore. V súvislosti so sociálnymi funkciami pre vidiecke obyvateľstvo (stravovanie, pobyt na farme, opatrovanie) sa v slovenských pomeroch, podľa výsledkov výskumu, dá hovoriť len v teoretickej rovine. V Európe existujú koncepty, ako napríklad „social farming“, ktoré sú založené na spolupráci samospráv, farmárov a ministerstiev. V podmienkach Slovenska poľnohospodárske podniky poskytujú verejné služby a to najmä poskytovaním techniky.

Kľúčové slová: Multifunkčné poľnohospodárstvo, rozvoj vidieka, social farming, sociálne služby, vidiecke oblasti.

Abstract

The main goal of this assignment is to identify social aspects of multifunctional agriculture, its opportunities and forms of application. Rural regions are the points of agricultural production therefore their position in agricultural development is crucial. It is also important to understand the overall role of rural regions in our society and current challenges that rural development is confronted with. Agricultural enterprises do not generate only commercial values but they play irreplaceable multifunctional role in society. Multinational concept of agriculture takes into account and has an effect on the country landscape (national heritage, recreational, educational values), food security and rural development (socio economic aspects). Social aspects of agriculture are mainly represented by employment and social services that can be provided for rural regions and its inhabitants (social care, catering, accommodation) and employees care. Currently decline of agricultural sector is one of the main factors affecting socio economic situation of rural regions. Employment in agriculture has been declining since 1989 that has had a major impact on overall rural employment. Salaries in agricultural sector are generally lower compared to average wages in other sectors. This affects quality of life and purchasing power of rural population and economic development of the countryside. Lower wages are mainly affected by the level of education. Social role of agriculture in Slovak rural communities can be discussed only at the theoretical level as research results have shown that there are none. There are however some positive examples like “social farming” based on partnerships of municipalities, farmers, ministries and other groups. Slovak agricultural enterprises provide only public services for countryside and its citizens mainly by providing their machinery.

Key words: Multifunctional agriculture, rural development, rural regions, social farming, social services.

ČESTNÉ VYHLÁSENIE

Čestne vyhlasujem, že som diplomovú prácu vypracoval samostatne, a že som uviedol všetku použitú literatúru súvisiacu so zameraním diplomovej práce.

V Nitre 28. Aprila 2011

POĎAKOVANIE

Touto cestou vyslovujem poďakovanie pani doc. Ing. Marii Fázikovej, CSc za pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovaní mojej diplomovej práce.

V Nitre 28. Aprila 2011

Obsah

Úvod	9
1 Prehľad o súčasnom stave riešenej problematiky.....	11
1.1 Vidiiek a vidiecka krajina.....	11
1.1.1 Funkcie vidieka a vidieckej krajiny.....	13
1.1.2 Rozvoj vidieka.....	14
1.1.3 Problémy rozvoja vidieka.....	15
1.2 Poľnohospodárstvo vo vzťahu k vidieku.....	17
1.2.1 Špecifiká slovenského poľnohospodárstva.....	19
1.2.2 Multifunkčné poľnohospodárstvo.....	21
1.2.3 Koncept multifunkčného poľnohospodárstva.....	21
1.2.4 Funkcie multifunkčného poľnohospodárstva.....	22
1.3 Sociálne aspekty multifunkčného poľnohospodárstva.....	25
1.3.1 Zamestnanecká funkcia.....	26
1.3.2 Sociálna služby.....	28
1.3.3 Social farming.....	30
1.3.4 Holandský systém SF.....	32
2 Cieľ práce.....	35
3 Metodika práce.....	36
4. Vlastná práca.....	38
4.1 Porovnanie demografickej a socio ekonomickej situácie v hospodárstve a poľnohospodárstve SR.....	38
4.1.1 Demografický vývoj na Slovensku.....	38
4.1.2 Zamestnanosť, mzdy a pracovná sila.....	41
4.2 Vymedzenie objektu výskumu.....	47
4.2.1 Okres Hlohovec.....	48
4.2.2 Charakteristika obcí.....	51

4.2.2.1 Obec Pastuchov.....	51
4.2.2.2 Obec Dolné Trhovište.....	52
4.2.2.3 Obec Merašice.....	53
4.2.2.4 Obec Dolné Otrokovce.....	54
4.2.2.5 Obec Horné Trhovište.....	54
4.2.2.6 Poľnohospodárstvo vo vybratých obciach.....	55
5 Diskusia.....	58
Záver.....	60
Zoznam použitej literatúry.....	61

Úvod

Poľnohospodárstvo je jedným zo základných odvetví hospodárstva, ktorého základnou úlohou je zabezpečenie výživy obyvateľstva. Ako základný výrobný prostriedok sa vníma poľnohospodárska pôda. Medzi charakteristické činnosti poľnohospodárstva patria obrábanie pôdy, pestovanie kultúrnych plodín a chov hospodárskych zvierat. Základnými a hlavnými produktami poľnohospodárskej výroby sú potraviny pre obyvateľstvo a krmivá pre hospodárske zvieratá. Poľnohospodárstvo však nie je izolované odvetvie hospodárstva, ale má ako súčasť ekonomiky viacero funkcií, nakoľko spoločenské a ekonomické aktivity sú vzájomne poprepájané a ovplyvňované. Medzi tieto funkcie patria ekologická, sociálna, ekonomická, rozvojová, kultúrno – spoločenská, ochranná, zamestnanecká funkcie. Z tohto hľadiska je poľnohospodárstvo multifunkčné. Práve na dôležitosť multifunkčnosti poľnohospodárstva poukazujú nové prístupy a skúsenosti z praxe.

Multifunkčné poľnohospodárstvo sa stalo jedným z kľúčových elementov i v procese reforiem Spoločnej Poľnohospodárskej Politiky Európskej Únie (SPP EU). Multifunkčnosť ako nový význam dostáva v európskom poľnohospodárstve systémový charakter. Roľník sa už nevníma len ako výrobca potravín, ale má aj možnosť pozitívne ovplyvňovať krajinu a jeho obyvateľstvo. Multifunkčné poľnohospodárstvo má významné postavenie v rozvoji vidieka, pričom hlavne v slovenských pomeroch bol tento fakt dlhodobo prehliadaný.

Po spoločensko-ekonomickej a politickej zmene, ktorá nastala po roku 1989 sa na Slovensku neuplatňovala politika rozvoja vidieka, čo prispievalo k úpadku slovenského poľnohospodárstva. Jednotlivé rezorty sa podieľali na parciálnych aktivitách a opatreniach, ale chýbal integrovaný systém a účinná spolupráca. V rámci odstránenia tohto pasívneho prístupu k rozvoju vidieka bola vypracovaná koncepcia rozvoja vidieka v SR. Základnými cieľmi tohto konceptu sa stali plán rozvoja poľnohospodárstva a vidieka SR, zlepšenie kvality života vidieckeho obyvateľstva, zabezpečenie zamestnanosti a primeraných príjmov aj pre odľahlé vidiecke regióny. Zvýrazňovala sa potreba zachovania ekologického prístupu a trvalo udržateľného rozvoja vidieckych oblastí.

V období socializmu plnili poľnohospodárske družstvá vo vidieckych sídlach dôležitú sociálnu funkciu. Poľnohospodárstvo bolo hlavným zdrojom príjmov pre vidiecke obyvateľstvo a i z hľadiska spoločenských vzťahov podstatnou mierou prispievali k utváraniu vidieckej identity občanov žijúcich na vidieku. Poľnohospodárstvo bolo

produktívne a konkurencieschopné. Po privatizácii poľnohospodárskych podnikov poľnohospodárstvo naďalej zohrávalo dôležitú ekonomickú funkciu, no z hľadiska zamestnanosti a záujmu občanov pracovať v tomto období má klesajúcu tendenciu. Je to spôsobené najmä ekonomickými problémami poľnohospodárskych podnikov, demografickým vývojom obyvateľstva, sťahovaním mladej populácie za prácou a do miest a nízkymi príjmami. Tieto skutočnosti vedú k zvyšujúcemu sa podielu poproduktívneho obyvateľstva na vidieku, najmä v odľahlých obciach, čo má za následok zvýšené nároky na sociálne služby, ktoré malé obce nie sú schopné plnohodnotne zabezpečiť. Podobným problémom čelia i iné európske krajiny. Mnohé z nich však dokázali adoptovať multifunkčný systém, ktorý umožňuje spojiť práve potenciál vidieckej krajiny a využiť priestory fariem na poskytovanie sociálnych služieb. Tento koncept má viacero pomenaní „Farming for health“, „Care farming“, „Green care farming“ alebo „Social farming“ všetky však majú spoločný prístup a metódy. Farmári do určitej miery poskytujú zdravotnú a sociálnu starostlivosť, ale sú zároveň ekonomicky sebestační prostredníctvom poľnohospodárskych aktivít. Je to praktický príklad využívania multifunkčného potenciálu poľnohospodárstva. Primárnou myšlienkou je aktívne zapájanie starších občanov, zdravotne alebo mentálne postihnutých občanov alebo hocikoho, kto je akýmkoľvek spôsobom vyradený z bežného spoločenského života do pracovného života na farme spolu s bývaním a prípadnou terapiou. Základom podobných projektov je partnerstvo verejného i súkromného sektora a ochota prispieť k zlepšeniu nepriaznivej situácie znevýhodnených občanov. Mnohé krajiny sa zapájajú do týchto aktivít prostredníctvom celoeurópskych projektov, ktoré sú zamerané na rozvoj potenciálu „Green care farmingu“. Pioniermi v tejto oblasti sú napr. Holandsko, Nórsko, Taliansko, Nemecko, Belgicko a iné. Z tohto hľadiska má Slovensko obrovský potenciál, nakoľko krajina má vidiecky charakter a približne 95% sídiel tvoria dediny.

Sociálne reformy posledných rokov, nový zákon o sociálnych službách č. 448/2008 Z. z. a jeho novely, platnosťou ktorého sa právne ukončuje proces decentralizácie sociálnych služieb do kompetencii samospráv obcí a VÚC, nevyriešili problém ako získať financie na sociálne služby, zjednodušili však podmienky pre neštátne subjekty poskytovať sociálnu starostlivosť. Pre občanov to však nebude v praxi znamenať, že si budú môcť dobrovoľne vybrať poskytovateľa sociálnych služieb, pretože neverejní poskytovatelia budú stále dotovaní štátom a budú mať limitované kapacity.

1 Prehľad o súčasnom stave riešenej problematiky

1.1 Vidiek a vidiecka krajina

Definícia vidieka bola v odbornej literatúre dlho nejednoznačná. Z teoretického hľadiska najvhodnejšia definícia vidieka a vidieckej krajiny sa odvíja od sociálneho, ekonomického a prírodného cieľa, ktoré sa konkrétna politická stratégia snaží ovplyvniť (OECD 2009).

Podľa regionálnej typológie OECD (2005) sa regióny delia na vidiecke, prechodné a urbanizované regióny na základe nasledovných kritérií:

- *Hustota obyvateľstva* – komunita je považovaná za vidiecku, ak je hustota jeho obyvateľstva menej ako 150 na km².
- *Percentuálny podiel obyvateľov vo vidieckych komunitách* – región sa považuje za prevažne vidiecky, ak viac než 50% jeho obyvateľstva žije vo vidieckych komunitách, prevažne urbanizovaný, ak menej ako 15% jeho obyvateľstva žije vo vidieckych komunitách a prechodný, ak podiel obyvateľov žijúcich vo vidieckych komunitách je v rozmedzí od 15% do 50%.
- *Mestské centrá* – región, ktorý by bol klasifikovaný ako vidiecky na základe všeobecného pravidla je klasifikovaný ako prechodný, ak má mestské centrum viac ako 200 tis. obyvateľov predstavujúcich nemenej ako 25% obyvateľstva celého regiónu. Región, ktorý by bol klasifikovaný ako prechodný na základe všeobecného pravidla je klasifikovaný ako prevažne urbanizovaný, ak má mestské centrum viac ako 500 tis. obyvateľov predstavujúcich nemenej ako 25% regionálneho obyvateľstva.

Belajová a Fáziková (1996) tvrdia, že existujú rôzne príčiny toho, prečo vidiek nemôže byť jednotne chápaný a definovaný. Týmito príčinami sú:

- diferencovanosť vo formovaní štruktúry osídlenia,
- rozdielne geografické podmienky,
- rozdielny historický vývoj daného územia,
- rozličnosť prístupov k procesu urbanizácie na danom území,
- veľkosť krajiny.

Podľa Fázikovej (2009) je slovenský vidiek charakteristický vysokou diverzitou fyzického prostredia, širokou škálou ekonomických aktivít, charakteristickou sieťou sociálnych vzťahov a stáročnými kultúrnymi tradíciami. Na vidieku môžeme nájsť industriálne centrá, logistické parky, komerčné lesy a veľké rekreačné zariadenia. Väčšina slovenského vidieka je však ešte stále charakteristická unikátnou krajinou so striedajúcimi sa poľami a lesmi, medzi ktorými sú umiestnené dediny a mestečky ako súčasť nášho kultúrneho dedičstva.

Základné rozdiely medzi vidieckym a urbanizovaným priestorom sú zhrnuté v nasledujúcej tabuľke:

Tabuľka 1: Pojem vidiek jeho definícia a typológia

Charakteristika	Vidiecky priestor	Urbanizovaný priestor
Ekonomika	Väčšinou odvetvia primárneho sektora založené na využívaní pôdy a ostatných prírodných zdrojov.	Lokalizácia koncentrovaných ekonomických aktivít, založených najmä na spracovaní, obchode a službách.
Demografia	Obyvateľstvo disperzne rozmiestnené v malých zhlukoch.	Obyvateľstvo koncentrované s tendenciou rastu.
Fyzická dostupnosť	Nízka kvalita dopravnej infraštruktúry a služieb. Vysoké časové a finančné náklady na cestovanie.	Rozvinutá dopravná infraštruktúra, avšak kvalita služieb rozdielna, napr. dopravné zápchy
Environmentálne riziká	Úzko zviazané s výrobnými procesmi spôsobujúcimi vyčerpávanie prírodných zdrojov.	Vyplývajúce ako z produkcie, tak z hustoty obyvateľstva (odpady, znečistenie vody a ovzdušia).

Zdroj: Pojem vidiek jeho definícia a typológia. (2009) [online] Nitra:SPU. [cit. 2011-04-10]. Dostupne na: <http://www.fesrr.uniag.sk/sites/default/files/1%20POJEM%20VIDIEKA,%20DEFIN%C3%8DCIA,%20TYPOL%C3%93GIA.pdf>

Európska Únia v súčasnosti používa metodiku OECD. Základnou územnou klasifikačnou jednotkou podľa metodiky používanej EÚ je NUTS III. Podľa výskumu Fázikovej a kol. (2005 a) hustota obyvateľstva v podmienkach Slovenska nie je vhodná ako jediné kritérium pre klasifikáciu obcí podľa stupňa urbanizácie. Základnou územnou klasifikačnou jednotkou podľa metodiky používanej EÚ je NUTS III. Autori výskumu si za základnú regionalizačnú jednotku zvolili administratívne vymedzené územie okresov (NUTS IV).

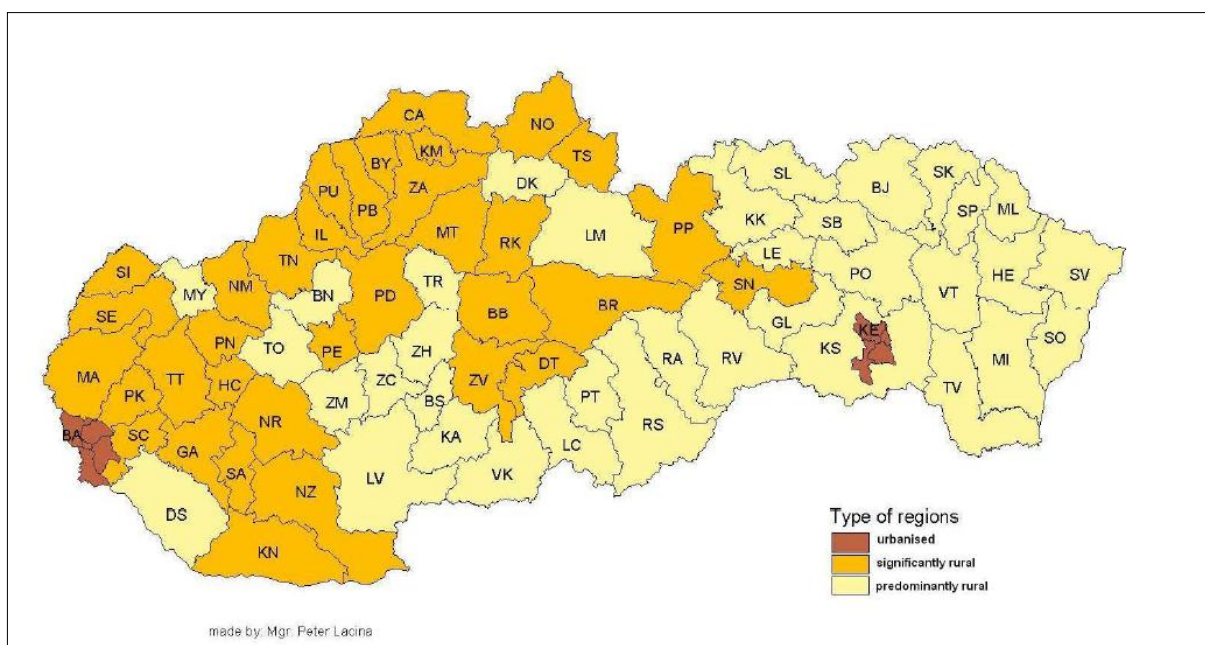
Tabuľka 2: Územná systemizácia SR podľa NUTS

Jednotka	Počet	Územný celok
NUTS I	1	Slovensko
NUTS II	4	Bratislavský kraj, Západné Slovensko, Stredné Slovensko Východné Slovensko
NUTS III	8	Bratislavský kraj, Trnavský kraj, Trenčiansky kraj, Nitriansky kraj, Žilinský kraj, Banskobystrický kraj, Košický kraj, Prešovský kraj
NUTS IV	79	okresy Slovenska
NUTS V	2 891	obce Slovenska

Zdroj: Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013

Na základe tohto výskumu bola spracovaná mapa regionalizácie územia SR na základe stupňa “rurality”.

Obrázok 1: Typológia slovenských regiónov

Zdroj: SPU (2005) Rozvoj vidieka v kontexte integrácie SR do EU.

1.1.1 Funkcie vidieka a vidieckej krajiny

Podľa „Grémia európskych občanov“ (2008) vidiecke oblasti plnia množstvo funkcií, z ktorých môžu mať osov tak obyvatelia vidieka, ako aj miest:

1. Produkčná funkcia:

- **Poľnohospodárstvo** je tradičnou oblasťou vidieckej aktivity v Európe i keď jeho význam v oblasti vytvárania zisku rovnako i zamestnanosti má klesajúcu tendenciu, stále ostáva významnou oblasťou využitia pôdy.

- **Lesy** pokrývajú v priemere 35% rozlohy Európy. Rozloha lesníckej pôdy v Európe stúpa vďaka rušeniu a opúšťaniu obrábanej pôdy, najmä v horských oblastiach.
- **Priemysel** často zamestnáva viac obyvateľov vidieka ako poľnohospodárstvo. Býva zoskupený okolo väčších centier zamestnanosti alebo vo forme malých firiem.
- **Oblasť energií** využívanie hydroenergetického potenciálu je využité prakticky naplno, veľký rozmach a expanziu zažívajú veterná a solárna energia a biomasa.

2. Obytná funkcia

- Situácia na Slovensku je to veľkej miery ovplyvnená ekonomickými ukazovateľmi jednotlivých regiónov.
- Vidiecke bývanie je charakterizované existenciou väčšieho priestoru na bývanie a nižšími cenami nehnuteľnosti.

3. Turizmus a voľnočasová funkcia

- Vidiecke oblasti sú atraktívnymi turistickými destináciami, najmä v oblastiach s rozvinutými ubytovacími službami a pozitívnym imidžom (príroda, kultúrne dedičstvo, ráz krajiny atď.). Poľovníctvo, rybolov, pozorovanie vtáctva, turistika a športy ako lyžovanie, splavovanie či horská cyklistika, sú aktivitami, ktoré si vyžadujú priestor a prírodné zdroje.

4. Environmentálna funkcia

- Vidiecke oblasti sú dôležité z hľadiska ochrany a zachovania biodiverzity, zásobovania mestských oblastí pitnou vodou a kvality ovzdušia.

5. Funkcia kultúrna

- Zachovanie tradičnej kultúrnej identity vidieckych oblastí sa čoraz viac považuje za dôležitú prioritu.

1.1.2 Rozvoj vidieka

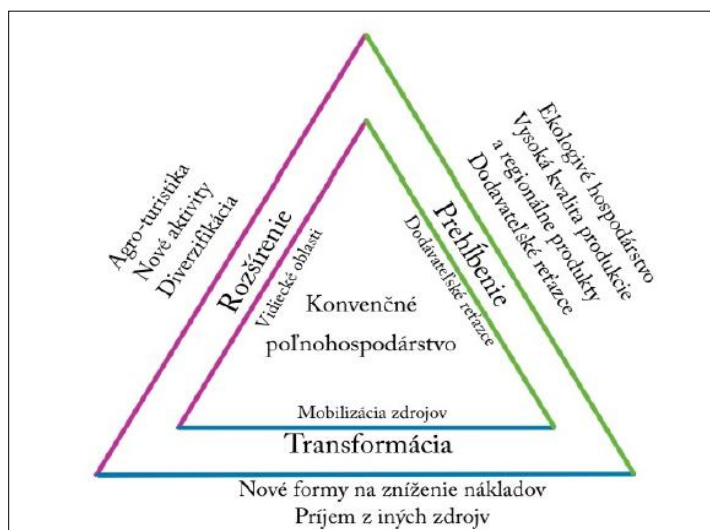
Podľa Ploega a Roepa (2003) európske poľnohospodárstvo malo v posledných desaťročiach rad problémov s ktorými sa musí vysporiadať, preto vznikol nový model európskeho poľnohospodárstva. Multifunkčné poľnohospodárstvo a vidiecky rozvoj sa stali kľúčovými v konfrontácii tejto krízy. V minulosti hlavným bodom pozornosti rozvojových politík bola modernizácia poľnohospodárstva. Tieto koncepty sú charakteristické pre transformačné tendencie, ktorými prechádza európsky poľnohospodársky systém a vidiecky rozvoj. Podľa autorov postupne dochádza k posunu

od modernizácie poľnohospodárstva k rozvoju vidieka. Je dôležité si uvedomiť, že vidiecky rozvoj má ako viacúrovňový proces korene v historických tradíciách.

- Celkový vzájomný vzťah medzi poľnohospodárstvom a spoločnosťou.
- Vidiecky rozvoj ako nový model rozvoja poľnohospodárskeho sektora.
- Uskutočňovanie vidieckeho rozvoja na úrovni samostatne hospodariacich roľníkov.
- Vzťah medzi vidieckou krajinou a jej ekonomickými hráčmi.
- Zabezpečenie poľnohospodárskeho a vidieka na politickej a inštitucionálnej úrovni.

Autori tiež načrtli model reorganizácie fariem, aby mohli poskytovať širší rozsah produktov a služieb a stali tak multifunkčnými podnikmi.

Obrázok 2: Štruktúra vidieckeho rozvoja na úrovni fariem

Zdroj: Ploeg, D 2003. Multifunctionality and rural development: the actual situation in Europe.

1.1.3 Problémy rozvoja vidieka

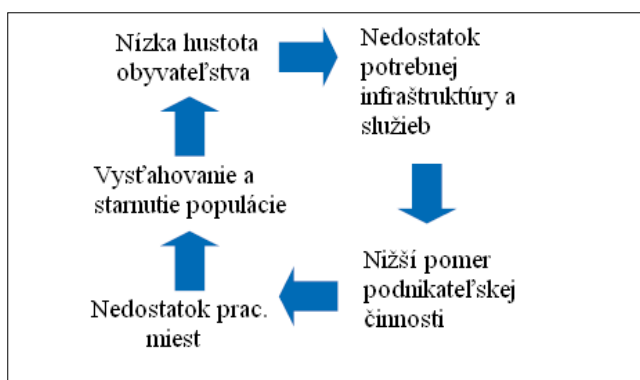
Vidiecke regióny sa musia vyrovnávať s množstvom výziev, ktoré prispievajú k ich ekonomickému úpadku. Vo všeobecnosti je to nižšie HDP na obyvateľa v porovnaní s celoštátnym priemerom, pričom v roku 2000 v krajinách OECD to bolo len 83%. Podľa OECD (2006) medzi najzávažnejšie faktory patria:

- **Vyst'ahovanie a starnutie populácie.** Po dlhú dobu bola demografická situácia vidieckej populácie v prirodzenej rovnováhe a obyvateľstvo sa sťahovalo do

mestských regiónov v únosných rozmeroch. Situácia sa však zmenila hlavne s pohľadom prirodzeného prírastku obyvateľstva. Fakt, že vidiek bol poznačený vystáňovaním a starnutím populácie je preukázateľný. Napriek pravdivosti tohto faktu rozsah starnutia vo vidieckych regiónoch sa v jednotlivých krajinách líši. Situácia však nie je pesimistická vo všetkých regiónoch. V mnohých európskych krajinách, hlavne starých členských štátoch vidiek už nie je oblasťou exodu.

- **Nižšie dosiahnuté vzdelanie.** Ďalším nedostatkom vidieka je vo všeobecnosti vzdelanie. Vo väčšine krajín OECD podiel populácie s dosiahnutým stredoškolským vzdelaním je na úrovni celoštátneho priemeru alebo dokonca vyšší. Na druhej strane podiel vidieckeho obyvateľstva s vyšším vzdelaním je nižší ako celoštátny priemer. Je to výsledok toho, že mladí ľudia žijúci na vidieku navštevujú školy rovnako ako ich rovesníci v druhých regiónoch pokým nedosiahnu stredoškolské vzdelanie. Potom však odchádzajú za vyšším vzdelaním a prácou do iných regiónov.
- **Nižšia priemerná produktivita práce.** Tento ukazovateľ môže byť ovplyvnený množstvom faktorov, ako napríklad špecializácia v odvetviach s nižšou pridanou hodnotou (napr. poľnohospodárstvo versus priemysel alebo služby), nižšia vzdelanostná úroveň, nižší podiel zamestnanosti miestneho obyvateľstva, vyššia nezamestnanosť, vyšší podiel staršieho obyvateľstva, vyšší podiel obyvateľov dochádzajúcich za prácou do iných oblastí, nižšia priemerná produktivita práce (HDP na pracujúceho).
- **Nízka celková úroveň verejných služieb.** Demografická štruktúra vidieckych oblastí často nie je primeraná na to aby sa vytvoril priestor na poskytovanie miestnych verejných služieb. Nakoľko tieto oblasti majú problémy zabezpečiť postačujúcu vybavenosť, výrobné služby a infraštruktúru na podporu rozvoja podnikania alebo obchodu, nie sú vytvárané pracovné príležitosti. To je jeden z fundamentálnych dôvodoch pre odchod mladej generácie. Tento nekonečný kolobeh (obrázok č. 1), v ktorom hlavnú rolu zohrávajú nezamestnanosť a nedostatok služieb, vedie k odchodu obyvateľstva. Toto je hlavný argument pri obhajovaní nevyhnutnej prítomnosti verejných služieb vo vidieckych, hlavne odľahlých oblastiach.

Obrázok 3: Kolobeh úpadku vidieckych regiónov

Zdroj: OECD (2006), The new rural paradigm: Policies and governance

Podľa Daňovej (2005) hlavným faktorom súčasného stavu slovenského vidieka a jeho sociálno ekonomického rozvoja je úpadok poľnohospodárstva. Jeho úpadkom dochádza k nárastu nezamestnanosti a tiež znižovaniu celkového podielu poľnohospodárstva na tvorbe HDP. Na vytváranie nových pracovných príležitostí v iných odvetviach neexistuje vo vidieckych regiónoch veľa priestoru, aj napriek tomu, že potenciál vidieka nie je naplno využitý. V dôsledku toho dochádza i k poklesu kvality životného prostredia a prírodného a kultúrno sociálneho potenciálu krajiny.

1.2 Poľnohospodárstvo vo vzťahu k vidieku

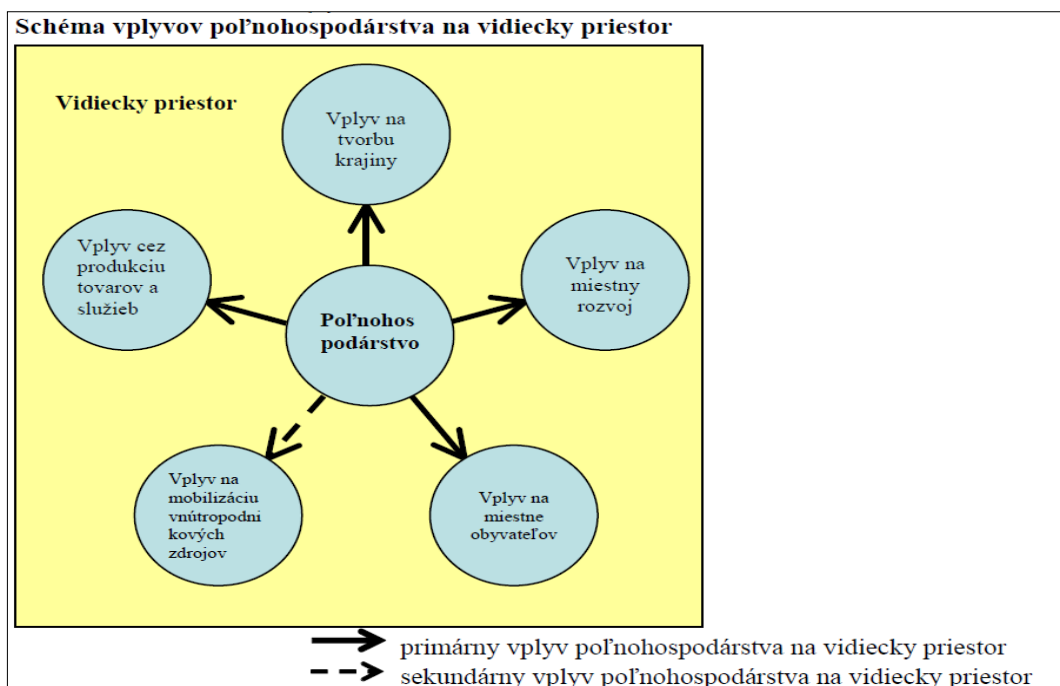
Fáziková (1997) popisuje poľnohospodárstvo ako odvetvie, ktoré bolo vo vzťahu k vidieku rozhodujúce, tým že vytváralo pracovné príležitosti pre väčšinu obyvateľstva vo, bolo aj rozhodujúcim zdrojom príjmov, a tým aj blahobytu alebo biedy dediny. Ešte v predvojnovom období zamestnávalo na Slovensku vyše 40% pracovne aktívneho obyvateľstva. Taktiež plnilo na vidieku aj kultúrnu a sociálnu funkciu prostredníctvom podpory rozvoja kultúry, športu, školstva, zdravotníctva.

Na základe výskumu Gecíková (2005) identifikovala komplex vplyvov poľnohospodárstva na socio-ekonomický rozvoj vidieckych oblastí (Obr. č.4):

- *produkčné vplyvy*, ktoré sú odrazom výkonnosti poľnohospodárskych a diverzifikovaných aktivít realizovaných poľnohospodárskymi podnikmi vo vidieckom a širšom priestore.
- *vplyv na mobilizáciu podnikových zdrojov*, prostredníctvom ktorej vytvára poľnohospodárska výroba na rozvoj vidieka sekundárne vplyvy a to nárokmi na kvalitu manažérov a tlakmi na zvyšovanie kvalifikácie vidieckej populácie, ako aj zhodnotenie existujúcej výrobnéj štruktúry, prípadne jej reštrukturalizácie.

- *vplyv na tvorbu krajín*, ktorý je podmienený výrobnou štruktúrou, uprednostňovaním určitej formy poľnohospodárskej výroby, spôsobom spracovania odpadov z výroby, atď. Krajínotvorná funkcia poľnohospodárskej výroby v sebe zahŕňa i hodnoty, ktoré nesúvisia priamo s produkciou potravín a potravinových surovín. Reprezentuje ochranu prírody, čím priamo podmieňuje atraktivitu územia a nepriamo rekreačné aktivity a netrhové hodnoty.
- *vplyv na miestne obyvateľstvo*, cez dopyt po práci, poľnohospodárskymi príjmami obyvateľstva, zvyhodňovaním pri poskytovaní rôznych služieb poľnohospodárskym podnikom a ťažko kvantifikovateľným samozásobiteľstvom.
- *vplyv na miestny rozvoj*, ktorý je možné špecifikovať cez vplyv na miestny rozpočet, cez poskytovanie verejnoprospešných služieb a cez podporu miestneho rozvoja.

Obrázok 4: Vplyvy poľnohospodárstva na vidiecky priestor

Zdroj: Geciková I. (2005): Vplyv poľnohospodárstva na socio-ekonomický rozvoj vidieckych oblastí.

Delgado (2002) a kol. pojednáva o nevyhnutnom približovaní multifunkčnosti a vidieckeho rozvoja. Množstvo spoločností s rozdielnym sociálno ekonomickým rozvojom naďalej pokračujú v podpore svojich agrárnych systémov. Je to dané najmä tým, že poľnohospodárske aktivity sú stále považované za najlepší spôsob zabezpečenia blízkeho a trvácneho vzťahu medzi obyvateľstvom a pôdou. V prípade EU je tento vzťah ešte výraznejší, nakoľko viac ako polovica územia je spravovaná a obhospodarovaná farmármi. Napriek tomu, že farmári predstavujú menšinu európskej populácie, sú stále hlavnými

správcami pôdy. Procesy nadnárodných integrácií a globalizačné tendencie však spôsobili, že mnohí farmári nemajú úplnú slobodu v prijímaní rozhodnutí o produkcii a musia sa riadiť rôznymi smernicami a kvótami. Na strane druhej technologický pokrok viedol k modernizácii vidieckeho územia a obyvateľstva a poľnohospodárstvo nadobudlo nový rozmer a postavenie.

1.2.1 Špecifiká slovenského poľnohospodárstva

Na Slovensku podobne ako v ďalších krajinách strednej a východnej Európy dochádza po roku 1990 k poklesu poľnohospodárskej výroby asi o 30 percent. Spôsobila ho najmä kombinácia dvoch faktorov: pokles spotreby a nárast dovozu potravinárskych výrobkov. Na dovoze potravinových výrobkov na Slovensko sa vysokou mierou podieľajú najmä krajiny EU.

Koncoš (2007) hovorí o tom, že je všeobecne známe, že do roku 1990 sa poľnohospodárske podniky zaoberali aj rôznymi pridruženými a pomocnými výrobami. Pracovníci zaradený do pridruženej výroby boli často využívaní i na poľnohospodárske práce a naopak, pracovníci rastlinnej výroby sa mimo sezóny zaraďovali na práce v pomocnej a pridruženej výrobe.

Po roku 1990 nastala výrazná politická, ekonomická a spoločenská zmena. Slovensko bolo konfrontované potrebou rýchlych a podstatných zmien v ekonomike, štátnej správe a vo fungovaní novovytvorených štátnych inštitúcií. Výsledkom týchto zmien boli negatívne vplyvy na slovenský poľnohospodársky trh, no najmä na zamestnanosť.

V prvých troch rokoch po zmene politicko-ekonomických podmienok sa hrubá poľnohospodárska a poklesla na úroveň 65 %. Po roku 1993 sa objem HPP mierne zvyšoval až do roku 1996, kedy sa opäť začal znižovať. Znižovanie a výkyvy poľnohospodárskej produkcie boli v rokoch 1997 a 1998 spôsobené post privatizačným efektom bývalých štátnych majetkov, pretože noví vlastníci v mnohých prípadoch znížili alebo dokonca zrušili živočíšnu výrobu, v niektorých prípadoch privatizované podniky prechádzali do riadených konkurzov, s cieľom zbaviť sa záťaže starých dlhov a časti prebytočného majetku. Po neúrodných rokoch 1999 a 2000, kedy sa znížil predovšetkým objem rastlinnej produkcie, sa poľnohospodárska výroba stabilizovala a opäť sa začala poľnohospodárska produkcia zvyšovať až do roku 2004 (s poklesom v roku 2003). V roku

2005 a podľa odhadov aj v roku 2006 poľnohospodárska produkcia dosť výrazne klesla, čo súvisí najmä s radikálnymi úbytkami stavov hospodárskych zvierat, osobitne ošípaných (Koncoš, 2007).

Blaas (2004) zhodnotil súčasnú situáciu ako výsledok pätnásťročnej transformácie na trhovú ekonomiku a demokratizácie spoločnosti nasledovne:

- Intenzívne poľnohospodárstvo (vo forme transformovaných družstiev a obchodných spoločností) si udržalo najväčší podiel celkovej poľnohospodárskej výroby;
- Počet a podiel samostatne hospodáriacich roľníkov vzrástol na začiatku 90. rokov a neskôr sa ustálil. I keď len malý počet fariem bolo trvalo udržateľných, priemerný rozsah ich činnosti neustále rastie.
- Na počiatku sledovaného obdobia počet samozásobiteľských a semi-samozásobiteľských fariem stúpajúcu tendenciu, no neskôr sa pozastavil. A nedošlo k úplnej konverzii samozásobiteľských fariem na permanentne fungujúce podniky.
- Pokles zamestnanosti v poľnohospodárstve, ktorý je stále aktuálny. Tento úpadok bol spôsobený celkovým rozpadom výrobných pracovísk mimo poľnohospodársky sektor.
- Stúpajúci trend v sezónnej a brigádnej zamestnanosti .

Slovenskí farmári v súčasnosti čelia mnohým nepriaznivým situáciám. Ceny slovenských poľnohospodárskych produktov sú tlačene nadol, hlavne konkurenčnými lacnejšími výrobkami z iných krajín, no výrobné náklady neustále stúpajú. Ľudia sa pri kúpe potravín pozerajú na ceny nie na krajinu pôvodu, a tak podiel slovenských poľnohospodárskych výrobkov na pulloch obchodov má klesajúcu tendenciu. Podobne je to aj so zamestnanosťou v tomto odvetví.

Podľa odhadov Štatistického úradu SR bola štruktúra fariem podľa druhu vlastníctva nasledovná:

Tabuľka 3: Štruktúra fariem podľa druhu vlastníctva nasledovná

Súkrom. tuzemské	Družstevné	Medzinár. s prevažujúcim súkrom. sektorom	Zahraničné	Vlastníctvo územ. samosprávy	Vlastníctvo združení, polit. strán a cirkví	Štátne
68 170	605	64	60	48	28	14

Zdroj: Štatistický úrad SR (vlastné spracovanie)

1.2.2 Multifunkčné poľnohospodárstvo

Podľa OECD (2001) kľúčovými elementami multifunkčného poľnohospodárstva sú existencia viacerých komoditných a nekomoditných výstupov, ktoré sú spoločne vytvárané poľnohospodárskou výrobou a skutočnosť, že niektoré nekomoditné výstupy majú vlastnosti externalít a verejných statkov. To je spôsobené neschopnosťou trhu verejné statky plnohodnotne zabezpečiť alebo ich úplná absencia. Z tohto hľadiska poľnohospodárstvo napĺňa určitú spoločenskú funkciu. V dôsledku toho multifunkčnosť nie je len znakom výrobného procesu, ale má samostatný význam. Udržanie multifunkčných aktivít alebo snaha o ich podporu sa môže stať politickým cieľom.

1.2.3 Koncept multifunkčného poľnohospodárstva

Myšlienkou multifunkčného poľnohospodárstva sa už niekoľko rokov zaoberajú akademici, politici a účastníci poľnohospodárskeho procesu. Po prvý krát sa tento termín použil na akademickej a politickej scéne v roku 1992 na Summitu v Riu, taktiež známym pod názvom „Summit Zeme“. Hlavnou témou summitu bolo „Životné prostredie a trvalo udržateľný rozvoj“. Multifunkčné poľnohospodárstvo sa stalo jedným z kľúčových slov i v procese reforiem Spoločnej Poľnohospodárskej Politiky EÚ, ktoré začali začiatkom 90. rokov. Zatiaľ čo liberalizácia sa stala kľúčom v procese reforiem, koncept multifunkčného Poľnohospodárstva so sebou priniesol novú vlnu názorov na postavenie poľnohospodárstva v spoločnosti. Predovšetkým to ponúklo možnosť prehodnotiť správnosť a úlohu podpory poľnohospodárstva v čase, keď bola terčom kritiky. Bola rozpútaná debata o spoločenskej pozícii západných farmárov a o nových a tradičných funkciách, ktoré by mohli zastupovať. Súčasťou tejto debaty boli funkcie odvetvia, ktoré boli ohrozené trvalo neudržateľnými typmi zásahov podpory a tými, ktoré by boli ohrozené v prípade pozastavenia systému podpory. To všetko otvorilo otázky o budúcnosti poľnohospodárstva a príležitostí prehodnotiť existujúci systém a zároveň poskytlo priestor pre formuláciu nových pravidiel poľnohospodárskeho rozvoja. Pohľad na iné funkcie poľnohospodárstva, ako napríklad ochrana prírody a diverzifikácia v pestovaní a ďalšie, poukázali na to, že produkcia poľnohospodárskych plodín je len jednou z mnohých úloh poľnohospodárstva (Daniel, 2008, s. 11).

1.2.4 Funkcie multifunkčného poľnohospodárstva

Napriek tomu, že neexistuje pevná definícia multifunkčného poľnohospodárstva, existujú všeobecné referencie vzťahujúce sa k tejto problematike. Romstad a kol. (2000) vychádzajúc z európskeho modelu multifunkčného poľnohospodárstva definovaného v Agende 2000 definoval základné prvky multifunkčného poľnohospodárstva nasledovne:

- Krajina: biodiverzita, národno kultúrne dedičstvo, estetickú hodnotu krajiny, rekreácia a prístupnosť, vedecké a vzdelávacie hodnoty;
- Otázky týkajúce sa potravín: zabezpečenie, bezpečnosť a kvalita potravín;
- Záujmy vidieka: vidiecke osady a ekonomické aktivity.

Autor ďalej pojednáva o tom, že multifunkčného poľnohospodárstva je pomerne nový koncept, ktorý sa opera o staršie myšlienky. Kultúrne hodnoty krajiny, environmentálne otázky poľnohospodárstva, prepojenie s vidiekom a zabezpečenie potravy boli kľúčovými prvkami poľnohospodárskej politiky i do zavedenia konceptu multifunkčného poľnohospodárstva. Avšak predtým boli tieto rôzne elementy vnímané samostatne a nie ako súbor vzájomne prepojených vzťahov.

Gozora (2006) na základe výsledkov prieskumu analýzy produkčných a mimo produkčných funkcií poľnohospodárskeho sektora zverejnil, že existujú značné rozdiely pri uplatňovaní týchto funkcií, K výraznejšiemu posunu zvyšovania dôležitosti mimo produkčných funkcií došlo po roku 1990. Výsledky ďalej naznačujú, že poľnohospodársky sektor bude naďalej rozvíjať doplnkové a pritom vitálne ekologické, sociálne, ekonomické, ochranárske a kultúrno spoločenské funkcie oveľa výraznejšie. K ich napĺňaniu by mal nemalou mierou prispievať i podporný systém EU v zmysle multifunkčného postavenia poľnohospodárstva v národnom hospodárstve.

Podľa Wilsona (2007) najvýznamnejším teoretickým konceptom moderného poľnohospodárstva bola myšlienka prechodu z produktivistickej éry do éry post-produktivistickej. Z pohľadu vyspelých ekonomík produktivistické obdobie trvalo od skončenia druhej svetovej vojny do približne 1985 roku. Bolo to charakterizované ako obdobie v ktorom hlavnou náplňou poľnohospodárstva bola maximalizácia produkcie potravín na zabezpečenie národnej a miestnej sebestačnosti, ako obdobie v ktorom malo poľnohospodárstvo prednostné postavenie v spoločnosti a ako obdobie význačné malou ale

silnou poľnohospodárskou politickou komunitou. Táto éra bola charakterizovaná farmárskymi praktikami, ktoré sa často opierali o vysoké externé výstupy a využívanie ťažkej techniky, čo spôsobilo nesmierne environmentálne dopady v regiónoch s intenzívnym farmárstvom. Post-produktivistická éra sa začala v 80. rokoch a trvá do súčasnosti. Je charakterizovaná redukciami intenzity farmárstva prostredníctvom diverzifikácie a rozptýlenia poľnohospodárskej výroby; ústupom od poľnohospodárskej výroby k celkovému využívaniu vidieckeho priestoru; stratou ústrednej pozície poľnohospodárstva v spoločnosti; rozširovaním poľnohospodárskej komunity o tých aktérov, ktorí mali vedľajšie postavenie v procese tvorby agrárnej politiky; slabnúce postavenie štátu pri prijímaní politických rozhodnutí.

Európske poľnohospodárstvo v súčasnosti čelí množstvu kritických problémov ako napríklad liberalizácia trhu, konkurencia v podobe krajín produkujúcich lacné výrobky, rozširovanie EÚ, zmeny v správaní sa zákazníkov, vznik nových záujmov zákazníkov a zmeny vo využívaní pôdy. V súčasnosti vidiecke oblasti už nie sú vnímané len ako výrobný priestor, ale aj ako miesto, kde dochádza k uspokojovaniu rôznych typov dopytu. Z dôvodu toho, že poľnohospodárstvo už neplní ústrednú rolu v rozvoji vidieka, tak ako predtým, naskytuje sa otázka, či rôzne formy podpory a finančných transferov majú opodstatnenie. Na druhej strane ak spoločnosť požaduje od farmárov nové služby, má povinnosť hľadať zdroje primeraných kompenzácií. Podľa Duranda a Huylenbroecka (2003) si moderná spoločnosť oveľa viac váži environmentálne a iné zdroje, ktoré sú spájané s primárnym využívaním pôdy, vrátane zásoby vody, prirodzeného prostredia, divej zveri, historických črt sídiel a kultúrnych artefaktov, vidieckej krajiny a otvorených priestranstiev. Autori na základe definície multifunkčného poľnohospodárstva (OECD 2001) z pohľadu jeho produkčných a mimo-produkčných výstupov vytvorili nasledujúci koncept:

Tabuľka 4: Výstupy poľnohospodárstva

Komoditné výstupy		Nekomoditné výstupy	
Potraviny a prírodné vlákna	Vidiecka turistika	Potravinová bezpečnosť Zabezpečenie potreavín	Vidiecka krajina
Transformácia výrobkov	Starostlivosť o starších a zdravotne postihnutých	Vidiecky spôsob života	Biologická diverzita
Iné predajné výrobky		Ochrana prírody	Zdravie a iné nekomoditné produkty.

Zdroj: Durand, G. a Huylenbroeck, G. (2003). Multifunctionality of agriculture: a general framework.

Poľnohospodárstvo, už ako bolo spomenuté, nie je izolovaným odvetvím z hľadiska ekonomického ani kultúrno spoločenského. Z tohto pohľadu je poľnohospodárstvo multifunkčné a predstavuje dôležitý element riadneho fungovania ekonomiky, štátneho systému a spoločnosti. Primárnou funkciou však ostáva produkcia potravín pre obyvateľstvo a produkcia priemyselných surovín. Gozora (2006) pomenoval a charakterizoval nasledujúce funkcie poľnohospodárstva.

Tabuľka 5: Funkcie poľnohospodárstva

Funkcia	Obsah – smerovanie
Produkčná	Je základnou funkciou smerujúcou k výrobe a zdravotne nezávadných potravín, k dosiahnutiu a udržaniu prvku potravinovej bezpečnosti.
Ekologická	Úlohou agrárneho manažmentu je účelovo - cielená tvorba a ochrana životného prostredia, ekologicky a environmentálny rozvoj vidieka.
Sociálna	Vplyv agrárneho manažmentu sa musí prejavíť v otvorení sa agrárnych a spracovateľských podnikov vonkajšieho prostrediu, na rozvoji miestnych infraštruktúr a vo zvyšovaní zamestnanosti vidieckeho obyvateľstva.
Ekonomická	Pretváranie prírody a ekonomických zdrojov ľudských činiteľov v regiónoch, v marginálnych a submarginálnych podmienkach, zabezpečovanie vlastného a cudzieho kapitálu na rozvoj vidieka.

Rozvojová	Je založená na systémovo - cielenom rozvoji vidieka prostredníctvom cestovného ruchu, agroturistiky a rozširovaní vidieckeho turizmu v príslušných regiónoch a oblastiach, tvorbou spoločenských podnikov so zahraničnou účasťou.
Kultúrno – spoločenská	Jej obsahom je trvalé uchovávanie kultúrnych a spoločenských hodnôt a tradícií na vidieku, kultúrnosti práce a celkového života na vidieku.
Ochranárska	Vyplýva zo spoločenskej nutnosti zvýšiť ochranu a bioenergeticky potenciál pôdy, čistotu vody a ovzdušia. Ochranársky prístup chovu hospodárskych zvierat a v obnove strojnotechnologického parku.
Zamestnanecká	Jej obsahom je zabezpečovanie kvalifikačného rastu vidieckeho obyvateľstva, alternatívne zamestnanie a získavanie alternatívnych príjmov

Zdroj : **Gozora V.**, 2006, Multifunkčné postavenie poľnohospodárstva a rozvoj vidieka

V súvislosti s dôležitosťou poľnohospodárstva a jeho prepojením na priemyselnú výrobu a ďalšie odvetvia sú citovaní Hayami and Ruttan vo Winters a kol. (1997). Pojednávajú o tom, že pre krajiny, ktoré prechádzajú procesom industrializácie je poľnohospodárstvo hlavným zdrojom investícií získaných pre rozvojové aktivity. Z tohto hľadiska úspešná industrializácia vyžaduje adekvátne riešenie v otázke výroby, prenosu a využitia zdrojov poľnohospodárskeho prebytku. Tvorba poľnohospodárskeho prebytku vyžaduje zvýšenie produktivity využitia prostriedkov poľnohospodárstva. To je možné dosiahnuť úspešným poľnohospodárskym a vidieckym rozvojom, a to hlavne celkovou produktivitou a zvýšením technologických a inštitucionálnych zmien.

1.3 Sociálne aspekty multifunkčného poľnohospodárstva

Podľa Kučírkovej (2000) sociálna funkcia je v poľnohospodárstve ľudský potenciál a jeho referenčná sféra (systém spoločenských vzťahov, životných a pracovných podmienok v poľnohospodárstve a vo vidieku). Podľa autorky má sociálna funkcia v poľnohospodárstve dve fundamentálne roviny, a to:

- kvalitatívnu, ktorá je reprezentovaná sociálnou sférou života na vidieku;

- kvantitatívnu, ktorá berie do úvahy sociálnu sféru života poľnohospodárskej populácie.

Hlavnými indikátormi kvantitatívnej roviny sú zamestnanosť v poľnohospodárskom sektore, sociálno demografická situácia a úroveň finančných príjmov rodín poľnohospodárov.

1.3.1 Zamestnanecká funkcia

Náročná a neatraktívna práca, nízke finančné ohodnotenie, sezónnosť. Aj takto by sa dali zhrnúť hlavné negatíva práce v poľnohospodárstve a príčiny, prečo mladí nechcú v tomto odvetví pracovať. Dôsledkom je graduálne znižovanie ich počtu a starnutie pracovníkov.

Podľa Fázikovej (2005 b) poľnohospodárstvo naďalej ostáva významným odvetvím ekonomiky vidieckych regiónov, a to napriek pretrvávajúcim transformačným problémom, drastickému poklesu zamestnanosti a výkonnosti tohto sektora. Okrem zamestnanosti podstatne vplýva na vzdelanostnú, vekovú, príjmovú a kvalifikačnú úroveň nielen obyvateľstva pracujúceho v poľnohospodárstve, ale vidieckej populácie ako celku.

Kým v roku 1993 v podnikoch s 20 a viac zamestnancami pracovalo celkovo 173 711 ľudí, v roku 2009 ich počet klesol na 35 023 (ŠÚ SR). Podľa štatistických údajov VÚEPP (2010) za rok 2009 celkovo pracovalo v poľnohospodárstve 81 500 osôb a v celosvetovom meradle dosahuje agrárny sektor 37,5 % na celkovej zamestnanosti.

Podľa Jankackej (2008) znižovanie dovozných ciel a otvorenie hraníc spôsobili zaplavenie trhu importovanými potravinami, hlavne zeleninou a ovocím, tým sa poľnohospodárska výroba dostáva do krízy a núti farmárov preorientovať výrobu, a tak zvýšiť konkurencieschopnosť svojich produktov. V dôsledku toho mladá populácia opúšťa hospodárstva stále viac poľnohospodárskej pôdy ostáva neobrobená alebo farmári transformujú tradičné výrobné metódy, čím vznikajú riziká spojené s kvalitou úrody a degradáciou životného prostredia. Autorka navrhuje aktivity, podporou ktorých by slovenská ekonomika mohla čiastočne zvrátiť tento nelichotivý stav:

1. **Diverzifikácia poľnohospodárskych činností ako nástroj znižovania agrárnej nezamestnanosti na vidieku.** Viazanosť vidieckeho obyvateľstva na poľnohospodársku výrobu je jedným zo základných faktorov ovplyvňujúcich vysokú nezamestnanosť na vidieku, preto je nevyhnutné vytvoriť priestor pre ďalšiu diverzifikáciu poľnohospodárskych činností. Je tiež nevyhnuté podporovať menej rozvinuté regióny smerom k zvýšeniu diverzifikácie poľnohospodárstva i nepoľnohospodárskych činností.
2. **Podpora vytvárania a zachovania fariem so samozásobiteľskými aktivitami a malých rodinných fariem.** Prínosom farmového hospodárenia pre vidiecke obyvateľstvo spočíva vo vzniku pracovných príležitostí a príjmov, sociálnej kohézie a interakcie. Nezamestnaná poľnohospodárska populácia sa môže takto zapájať do aktívnej činnosti, ktorá im môže pomôcť zvýšiť si životnú úroveň, sociálnu interakciu a finančnú situáciu. Je však potrebné rozlišovať, či ľudia bývajúci na farme sú zapojení priamo do priamych výrobných alebo diverzifikovaných aktivít na farme alebo majú príjem z mimo farmovej činnosti.
3. **Mikropôžičky a úvery pre začínajúcich podnikateľov nielen v poľnohospodárstve a na vidieku.** Tento systém je vhodný pre začínajúcich roľníkov pri zakladaní nových fariem bez ohľadu na to či prostriedky budú použité na poľnohospodársku alebo mimo poľnohospodársku činnosť. Tento model môže prispieť k znižovaniu nezamestnanosti poľnohospodárskeho obyvateľstva, čiernou a sezónnou prácou.
4. **Rozvoj produkcie a využívania alternatívnych zdrojov energií.** Slovensko má potenciál a prostriedky na pestovanie surovín na výrobu alternatívnych energií a biopalív. Bola vypracovaná i koncepcia využitia poľnohospodárskej a lesníckej biomasy na energetické účely. Poľnohospodársku biomasu využiteľnú na výrobu energie tvoria hlavne rastliny pestované špeciálne na výrobu energie, zvyšky plodín pestovaných pre humánnu výživu a kŕmenie zvierat, drevný odpad z ovocných sádov a viníc, exkrementy hospodárskych zvierat (výroba bioplynu). Tu vzniká príležitosť pre zamestnanie kvalifikovanej pracovnej sily, ktorá bola uvoľnená zo zamestnania práve z poľnohospodárskeho sektora.

Podľa Fázikovej (2005 b) vysoká miera nezamestnanosti vo vidieckych regiónoch má viacero dôvodov, najvýznamnejšími sú nedostatočná vzdelanostná a kvalifikačná úroveň vidieckej populácie, jeho vysoká viazanosť na poľnohospodárstvo a nízka mobilita. Autori rovnako ako Blaas (2004) poukazujú na tendenciu podnikov využívať brigádnikov

v neprospech zamestnancov na celý pracovný úväzok, čo môže mať za dopad na ich starobný dôchodok a tým aj na ďalšie prehlbovanie chudoby na vidieku. Tiež bolo dokázané, že aj veková štruktúra zamestnaných v poľnohospodárstve sa mení. V roku 2003, kedy sa uskutočnil výskum bol zistený pokles počtu zamestnancov vo všetkých vekových kategóriách do 44 rokov a naopak nárast podielu na zamestnanosti u pracovníkov nad 45 rokov. Príjmy vidieckeho obyvateľstva pracujúceho v poľnohospodárstve sú vo všeobecnosti nižšie ako priemerne nominálne mzdy populácie, čo negatívne pôsobí na kúpyschopnosť a životnú úroveň obyvateľstva a tým aj na miestny ekonomický rozvoj vidieckych oblastí. Druhotným efektom nižších miezd je prispôsobovanie mzdovej úroveň ostatnými ekonomickými odvetviami mzdám v poľnohospodárstve.

1.3.2 Sociálna služby

Sociálna funkcia poľnohospodárstva sa dá vnímať vo dvoch rovinách. Prvá predstavuje sociálne služby ponúkané poľnohospodárskymi podnikmi svojim zamestnancom prostredníctvom podnikovej sociálnej politiky. Táto je podľa Nemčíka (2010) jedným z rozhodujúcich nástrojov uskutočňovania sociálnej politiky pri aktivizácii rozvoja ľudských zdrojov. Jej úlohou nie je nahradenie štátnej sociálnej politiky, ale má len komplementárnu funkciu, i keď z nej vychádza. Podľa autora je podniková sociálna politika stabilizátorom pracovných síl, formou prevencie spoločenského napätia, významným prispievateľom sociálno ekonomického rozvoja podnikových kolektívov a individuálnych ľudských zdrojov a predovšetkým motivačným impulzom.

Podľa Perichtovej (2006, s. 47) podniková sociálna politika v sebe zahŕňa „*celý rad čiastkových faktorov, ako sú napr. optimalizácia pracovných podmienok a pracovného prostredia, vzdelávanie zamestnancov, režim práce a odpočinku, zdravotná a rehabilitačná starostlivosť, bytová politika, stravovanie, rekreačná, kultúrna a osvetová starostlivosť poskytovaná zamestnancom a príslušníkom ich rodiny, starostlivosť o deti zamestnancov, predaj výrobkov so zľavou, poskytovanie finančných pôžičiek, odklad finančných záväzkov, poskytovanie poradenských (napr. právnych, psychologických) a iných služieb, poskytovanie firemných mobilných telefónov a firemných vozidiel.*“

Druhou rovinou sociálnej funkcie poľnohospodárstva je multifunkčné postavenie poľnohospodárskych podnikov v živote obce a jej obyvateľov a mimo-produkčné funkcie,

ktoré môžu zabezpečovať. V rámci poskytovania doplnkových mimo-produkčných služieb pre obyvateľstvo a obec podniky často zabezpečujú poskytovaním mechanizmov pri rôznych prácach (orba, sejba, odvoz dovoz materiálu, zber odpadu, čistenie kanalizácií), údržbou verejných komunikácií (odhŕňanie snehu, odstraňovanie následkov kalamitných situácií a pod.) alebo pomocou pri úprave verejných priestranstiev.

V rámci decentralizácie verejnej správy boli kompetencie v oblasti sociálnych služieb prenesené zo štátu na VÚC a obce. Zákonom o sociálnych službách č. 448/2008 Z. z. účinného od 1.1.2009 a jeho následnými novelami sa zavŕšil tento proces. V rámci nových kompetencií obec poskytuje sociálne poradenstvo, sociálnoprávnu ochranu, sociálne služby (opatrovateľská služba, organizovanie spoločného stravovania, prepravná služba, zriaďovanie ZSS), peňažné príspevky (jednorázová dávka pomoci v hmotnej núdzi, sociálna pôžička); zriaďuje, zakladá a kontroluje nocľaháreň, nízkoprahové denné centrum, nízkoprahové denné centrum pre deti a rodinu, zariadenie pre seniorov, zariadenie opatrovateľskej služby a denný stacionár, môže zriaďovať, zakladať a kontrolovať aj iné zariadenia podľa zákona, vyhľadáva fyzické osoby, ktorým treba poskytnúť sociálnu službu, uzatvára zmluvy o poskytovaní sociálnej služby, o poskytovaní finančného príspevku pri odkázanosti fyzickej osoby na pomoc inej fyzickej osoby pri úkonoch sebaobsluhy a finančného príspevku na prevádzku poskytovanej sociálnej služby neverejnému poskytovateľovi sociálnej služby, o uhradení ekonomicky oprávnených nákladov s inou obcou, alebo s iným poskytovateľom sociálnej služby, ktorého zriadila alebo založila iná obec alebo iný vyšší územný celok, o zabezpečení poskytovania sociálnej služby s budúcim poskytovateľom sociálnej služby. V kompetenciách obci je i vypracovanie komunitného plánovania sociálnych služieb, cieľom ktorého je posilňovanie sociálnej súdržnosti všetkých obyvateľov obce, predchádzanie sociálnemu vylúčeniu a sociálnej izolácii ohrozených jednotlivcov a skupín, vťahnutie do života komunity tých, ktorí stoja na jej okraji. Komunitný plán sociálnych služieb obsahuje najmä:

- **analýzu stavu** poskytovaných sociálnych služieb v územnom obvode obce alebo vyššieho územného celku vrátane vyhodnotenia materiálno-technického vybavenia sociálnych služieb a vzdelanostnej štruktúry zamestnancov poskytovateľa sociálnej služby,

- **analýzu požiadaviek** prijímateľov sociálnej služby a ďalších obyvateľov v územnom obvode obce alebo vyššieho územného celku na rozvoj sociálnych služieb podľa jednotlivých druhov sociálnych služieb a cieľových skupín,
- **analýzu sociologických údajov a demografických údajov** v územnom obvode obce alebo vyššieho územného celku,
- **určenie cieľov a priorít rozvoja** sociálnych služieb v územnom obvode obce alebo vyššieho územného celku,
- **časový plán realizácie** komunitného plánu sociálnych služieb alebo koncepcie rozvoja sociálnych služieb vrátane určenia personálnych podmienok, finančných podmienok, prevádzkových podmienok a organizačných podmienok na ich realizáciu,
- **spôsob vyhodnocovania plnenia** komunitného plánu sociálnych služieb alebo koncepcie rozvoja sociálnych služieb (www.portal.gov.sk 2011)

Demografické a sociálno ekonomické problémy spomenuté vyššie, ako rastúci podiel poproduktívneho obyvateľstva, pokles poľnohospodárskej výroby a zamestnanosti, nedostatok pracovných miest, sťahovanie mladej populácie za prácou do miest majú za následok zvýšené nároky na sociálne služby, ktoré malé obce nie sú schopné plnohodnotne zabezpečiť v potrebnom rozsahu a kvalite. Je to charakteristické najmä pre odľahlé zaostalejšie oblasti. Je to spôsobené obmedzenými finančnými zdrojmi, ale i ľudskými a odbornými kapacitami. Úpravy zákona nevyriešili problém ako získať financie na sociálne služby, zjednodušili však podmienky pre neštátne subjekty poskytovať sociálnu starostlivosť. Pre občanov to však nebude v praxi znamenať, že si budú môcť dobrovoľne vybrať poskytovateľa sociálnych služieb, pretože neverejní poskytovatelia budú stále dotovaní štátom a budú mať limitované kapacity.

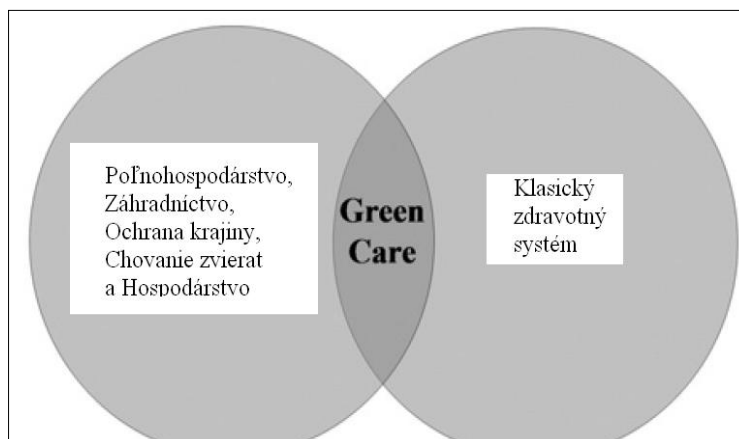
1.3.3 Social farming

Podobným demografickým a ekonomickým problémom čelia i iné európske krajiny. Podľa Fázikovej (2010) hovorí, že v súčasnosti je politika zvýšenia zamestnanosti presadzovaná podporou rozvoja aktivít blízkyh najmä turizmu, zlepšeniu infraštruktúry podporujúcej služby v tejto oblasti a marketing. V Európe sa v rámci diverzifikácie činnosti vidieka priraduje aj oblasť sociálnych služieb, využívaním priestorov fariem a gazdovstiev na

poskytovanie zdravotníckych a sociálnych služieb. Takýmto spôsobom sa rieši okrem zamestnanosti, aj otázka poskytovania sociálnych služieb pre vidiecke obyvateľstvo.

Tento koncept má viacero pomenovaní „Farming for health“, „Care farming“, „Green care farming“ alebo „Social farming“ všetky však majú spoločný prístup a metódy. Z pohľadu debaty o multifunkčnom poľnohospodárstve „social farming“ je vnímaný ako súčasť poľnohospodárskeho sektora, nový zdroj príjmov pre farmárov a jeden z mnohých funkcií, ktorými môže poľnohospodárstvo naplňať urbanizovanú spoločnosť, Z pohľadu debaty o verejnom zdravotníctve „social farming“ (SF) je vnímaný ako jedna z aktivít starostlivosti a liečby. Z pohľadu sociálneho zapojenia „social farming“ nemá len funkciu starostlivosti a zdravia, ale patria sem aj aktivity vzdelávacie (škola v prírode), iniciatívy na podporu nezamestnaných, väzňov a abstínujúcich (ENRD 2010). Podľa Hassinka (2010) „green care“ spája odvetvia, ktoré predtým neboli nijako prepojené, z čoho majú výhody všetky zainteresované strany (Obrázok č.5).

Obrázok 5: Prepojenie tradičného zdravotníctva s ďalšími odvetviami ľudskej činnosti

Zdroj: Hassink, J. and others (2010). THE DEVELOPMENT OF GREEN CARE IN WESTERN EUROPEAN COUNTRIES

Fenomén „social farmingu“ je v Európe stále rastúci (**Tabuľka č.5., 6.**). Podľa Di Iacova (2008) dôležitosť „social farming“ získal v EU v 70. rokoch v dôsledku zmeny sociálnej štruktúry populácie (napr. v Taliansku boli zavreté inštitúty pre ľudí s mentálnym postihnutím), nárastu nových hnutí (nová vlna mladej generácie) alebo vzniku cirkevných organizácií. V súčasnosti je tento koncept veľmi populárny v mnohých EU krajinách. Podľa autora spoločnými prvkami „social farmingu“ v európskych krajinách sú prítomnosť živočíšnej výroby a záhradníctvo, často sú to organické farmy s intenzitou

práce, sú schopné ponúknuť rôzne výrobky, vysoká krajinotvorné možnosti a zachovanie biodiverzity; farmy sú bežne otvorené verejnosti a sú organizované pre priamy predaj, kvôli špecifickej oblasti činnosti zainteresované osoby majú schopnosť pôsobiť na miestne a širšie siete, silná angažovanosť a motivácia osôb zapojených do projektov.

Tabuľka 6: Social farming v Európe

Social farming Európa		
Krajina	Počet	% všetkých
Holandsko	700	0.7
Taliansko	450	0.01
Nemecko	170	0.03
Flámsko	260	0.4
Írsko	90	0.08
Slovinsko	20	<0.01
Francúzsko	>1200	>0.02

Zdroj: Di Iacovo, F. (2008) Social Farming: Dealing with Communities Rebuilding Local Economy

Tabuľka 7: Údaje o green care farmách vybraných krajín Európy

Krajina	Počet a podiel Soc. Fariem		Veľkosť farmy
	Počet	Podiel (%)	ESU
Nórsko	550	1	10
Holandsko	430	0,5	90
Taliansko	325	0,01	9
Rakúsko	250	0,01	11
Nemecko	150	0,03	41
Belgicko	140	0,4	53

Zdroj: Hassink, J. and others (2006). Farming for health, Netherlands, 2006

1.3.4 Holandský systém SF

Zatiaľ najprepracovanejší systém SF funguje v Holandsku, ktorý je založený na spolupráci na všetkých úrovniach. Rozvoj a profesionalizácia sociálnych fariem sa v krajine začal rozvíjať koncom 90. rokov, kedy Ministerstvo poľnohospodárstva, prírody a kvality potravín a Ministerstvo zdravotníctva, starostlivosti a športu začali spolupracovať a rozvíjať tento koncept. Csoman (2008) hovorí o týchto aktéroch v systéme sociálnych fariem:

Ministerstvá – podpora rozvoja SF prostredníctvom zákonov a iniciatív.

Krajské úrady úrady – V súčasnosti tieto úrady nemajú veľké právomoci v tejto oblasti . Nemajú všeobecný systém podpory SF, preto pomáhajú pri rozvoji tohto konceptu svojimi vlastnými prostriedkami a spôsobmi napríklad lacnejšími cenami pozemkov a zariadenia.

Banky – Rabobank je vedúca banka v Holandsku, ktorá hrá najväčšiu rolu vo financovaní SF. Spolupracuje so zdravotnými inštitúciami, krajskými organizáciami starostlivosti a miestnymi „green care“ farmami.

Národné podporné centrum – Nezisková organizácia podporujúca všetky „green care“ farmy v Holandsku. Bola založená Ministerstvom poľnohospodárstva a Ministerstvom zdravotníctva. Je kontaktným miestom pre všetky zúčastnené strany. Stanovuje štandardy kvality SF.

Orgán posudzovania potrieb (CIZ) – je zodpovedný za posúdenie či ľudia majú nárok na poskytnutie špeciálnej pomoci alebo zariadenia.

Trimbos Inštitút – je hlavným sprostredkovateľom medzi politikou, praxou, výskumom a celkovým verejným problémom zdravia a závislosti.

Omslag – nadácia podporujúca interakciu poľnohospodárstva, starostlivosti a remesiel.

Asociácia „green care“ fariem – má za úlohu ochraňovať a presadzovať záujmy „green care“ fariem v Holandsku. Združuje okolo 80 členov, všetci z nich musia kombinovať farmársku a zdravotnú činnosť v priestoroch fariem.

Výskumné organizácie – ich úlohou je sprostredkovanie informácii z výskumu vláde.

Vzdelávací systém – pre získanie certifikátu kvality farmy musia mať osoby so špeciálnymi vedomosťami a vzdelaním. Okrem Národného podporného centra, zdravotníckych a vládnych organizácii aj univerzity a stredné školy otvárajú špecializované odbory.

Financovanie je veľmi dôležitým aspektom v rozvoji každej činnosti. Holandský systém umožňuje rôzne štruktúry príjmov pre „green care“ farmy. Hassink (2006) tvrdí, že pomerne malý podiel majú farmy fungujúce ako súčasť zdravotných inštitúcií. Približne jedna tretina fariem formálne spolupracuje s inštitúciami starostlivosti. V tomto prípade farmári musia vyjednávať financovanie so zdravotnou inštitúciou. Približne štvrtina má

klientov s tzv. PGB (osobný budžet, ktorý klient dostáva na základe posúdenia kompetentných orgánov a sám si môže vybrať zariadenie, v ktorom mu bude poskytnutá starostlivosť), táto forma je farmárov najvýhodnejšia, nakoľko im dáva slobodu. Green care farmy s licenciou AWBZ (všeobecné zdravotné poistenie na účely špeciálnych lekárskech nákladov). Tieto majú formálny štatút zdravotníckeho zariadenia, pre obdržanie tejto licencie je potrebné dodržať skutočne striktné požiadavky a pravidlá.

Tabuľka 8: Prepojenia Green care fariem so zdravotníckymi inštitúciami a štruktúrami financovania

	1998	2000	2001	2003	2004
Green care farmy ako súčasť sociálneho zariadenia alebo denných centier.	24	64	77	82	86
Green care farmy s akreditáciou AWBZ	12	15	16	18	21
Green care farmy spolupracujúce so sociálnymi zariadeniami	14	72	145	146	145
Nezávislé green care farmy uhrádzané prostredníctvom PGB	12	48	45	67	103
Iné	?	?	26	30	24
Bez úhrady	?	?	13	31	15

Zdroj: Hassink, J. and others (2006). Farming for health, Netherlands, 2006

2 Cieľ práce

Základným cieľom diplomovej práce tak znie i jej názov bolo skúmanie sociálnych funkcií multifunkčného poľnohospodárstva, možnosti a formy ich uplatňovania. Tiež hľadanie príkladov uplatňovania rôznych konceptov prepojenia poľnohospodárstva a sociálnych služieb pre obyvateľstvo, v kontexte diverzifikácie poľnohospodárskych podnikov a vidieckeho rozvoja. K naplneniu cieľa boli vymedzené čiastkové úlohy a ciele:

- demografický a ekonomický vývoj na Slovensku a v regióne a určenie indikátorov;
- vymedzenie regiónu pre uskutočnenie výskumu a výber obcí a určenie indikátorov;
- vplyv poľnohospodárskych podnikov na socio ekonomický stav obce;
- možnosti prepojenia poľnohospodárskych činností a sociálnych služieb, ktoré by mohli napĺňať a načrtnutie návrhov na uskutočnenie;

3 Metodika práce

Pre naplnenie cieľov diplomovej práce bol zvolený metodický postup, ktorý sa opiera hlavne o analýzu domácej a zahraničnej literatúry, výsledkov primárneho výskumu, a to údajov získaných výskumnou činnosťou a druhotného výskumu, verejne dostupných štatistických údajov a výsledkov výskumov realizovaných inými autormi.

Údaje o obciach boli získané formou dotazníkov a návštevou miestnych obecných úradov. Informácie o podnikoch boli získané formou dotazníkov a tiež osobným telefonickým rozhovorom. Všeobecné štatistické údaje boli získané z verejne dostupných informácií na stránke štatistického úradu Slovenskej Republiky a z ďalších zdrojov na internete ako napríklad Eurostat. Štatistiky týkajúce sa situácie v iných krajinách boli prevzaté z akademických zdrojov ako sú odborné časopisy a odborná knižná literatúra.

1. Demografický a socio-ekonomický vývoj na Slovensku:

- zistenie údajov o demografickom a ekonomickom vývoji obyvateľstva;
- okrem všeobecných štatistických údajov bolo potrebné sa zamerať konkrétne na oblasť poľnohospodárstva a vidieckych regiónov;
- v rámci údajov boli pre túto prácu zvolené nasledovné indikátory: demografická situácia, zamestnanosť a vývoj zamestnanosti, nezamestnanosť, vývoj miezd;

2. Vymedzenie regiónu pre uskutočnenie výskumu a výber obcí:

- výber regiónu bol zásadným krokom pri začatí výskumu;
- za objekt výskumu bol vymedzený vidiecky región okresu Hlohovec, konkrétne obce Pastuchov, Dolné Trhovište, Merašice, Dolné Otrekovce, Horné Trhovište;
- nastal problém pri identifikácii mikroregiónu vo vybratom okrese, nakoľko tu neexistuje žiadny formálne organizovaný celok takého charakteru, preto sa za objekt výskumu vybrali obce, ktoré sú svojou geografickou polohou a vývojom veľmi blízke;
- v rámci údajov boli pre túto prácu zvolené nasledovné indikátory: vekové a vzdelanostné zloženie obyvateľstva, formy sociálnych služieb, ktoré poskytuje obec pre svojich občanov, počet zamestnancov obce a ich vzdelanostná úroveň;

3. Socio ekonomický význam poľnohospodárskych podnikov v obci:

- identifikácia poľnohospodárskych podnikov vo vybratých obciach, a to konkrétne a to konkrétne Poľnohospodárske družstvo Hlohovec (Pastuchov), FOOD FARM, s.r.o - (Farmy Dolné Trhovište, Leopoldov, Panónia), Agrovia,a.s. - (Farmy Horné

Otrokovce, Horné Trhovište, Tepličky), Poľnohospodárske družstvo Dolné Otrokovce (Farmy Dolné Otrokovce, Merašice);

- zistenie údajov o štruktúre zamestnancov poľnohospodárskych podnikov, zameraní výroby, zabezpečovanie sociálnych a verejných funkcií v živote obce;

4. Vlastná práca

4.1 Porovnanie demografickej a socio ekonomickej situácie v hospodárstve a poľnohospodárstve SR

Zmeny vo vekovej štruktúre obyvateľstva Slovenska jednoznačne poukazujú na proces demografického starnutia obyvateľstva. Starnutie obyvateľstva čiže zvyšovanie podielu starších ľudí, je vo všeobecnosti hlavne výsledkom progresu v sociálnej a hospodárskej oblasti a medicíne. Naopak pokles pôrodnosti a podielu predproduktívneho obyvateľstva poukazuje na meniace sa socio ekonomické pomery v krajine. A to najmä zmenami rodinných pomerov, pracovných návykov a ekonomickou situáciou mladých. Tento trend je charakteristický pre väčšinu vyspelých krajín sveta.

4.1.1 Demografický vývoj na Slovensku

Podľa údajov Štatistického úradu SR k septembru 2010 prirodzený prírastok obyvateľstva sa medziročne znížil o 671 osôb. Zahraničnou migráciou však krajina získala 2 377 nových obyvateľov. V sledovanom období malo Slovensko celkovo 5 433 385 obyvateľov.

Podiel osôb v produktívnom veku (15-64 rokov) má stúpajúcu tendenciu, index rastu bol v roku 2008 104%, čo predstavovalo zvýšenie o 4% v porovnaní s rokom 2001. Ku koncu roku 2008 bolo 3,9 milióna osôb v produktívnom veku, čo predstavovalo 72 % obyvateľov Slovenska. Zmeny nastali i u iných vekových kategórii, v poproduktívnom (65+) a predproduktívnom (0-14) veku. V prípade poproduktívnej populácie ide o trend rastu, v roku 2008 bol zaznamenaný nárast o necelých 7% v porovnaní s rokom 2001. V prípade predproduktívnej populácie, bol bol v roku 2008 v porovnaní s rokom 2001 zaznamenaný rapidný pokles, išlo o zníženie o 17%.

Výsledky však ukazujú, že Slovensko má pozitívne migračné saldo, preto aj takýmto spôsobom by sa mohla demografická situácia normalizovať.

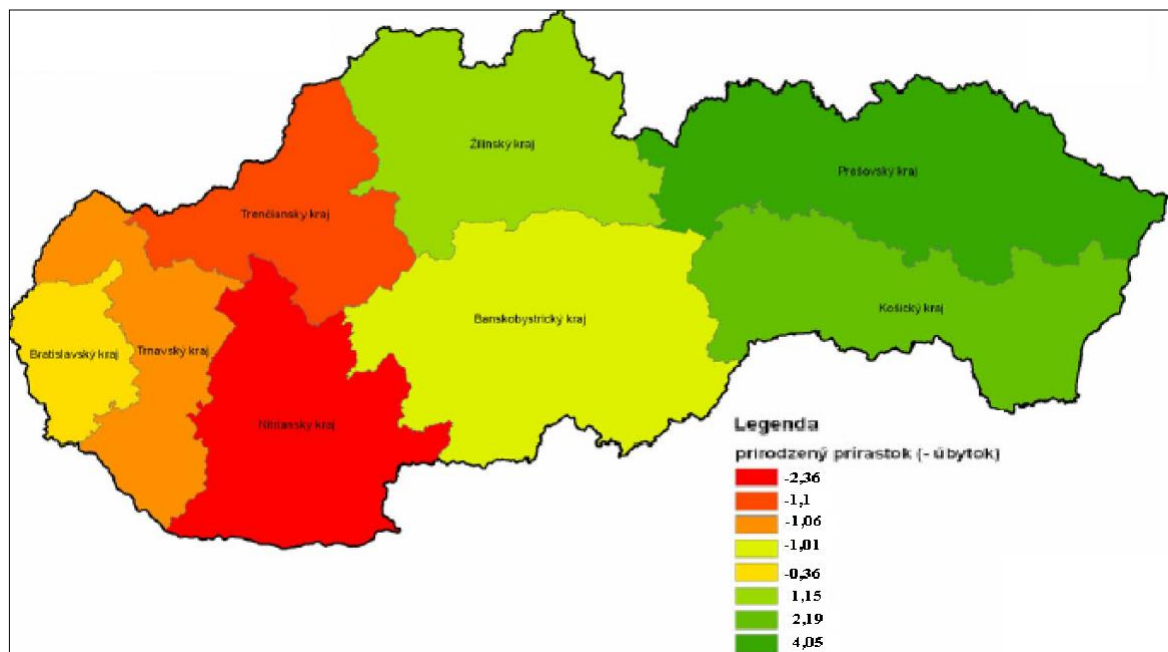
Tabuľka 9: Veková štruktúra obyv. podľa ekonomických vekových skupín v SR, 2001- 2008

Veková skupina	Rok								Index 2008/2001 (%)
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
	počet osôb								
0-14	1 006 970	974 991	944 456	918 915	894 308	870 622	851 044	836 069	83,03
15-64	3 759 296	3 787 945	3 815 286	3 839 958	3 862 234	3 883 376	3 903 172	3 921 880	104,32
65+	612 685	616 225	620 311	625 949	632 638	639 639	646 782	654 305	106,79
Spolu	5 378 951	5 379 161	5 380 053	5 384 822	5 389 180	5 393 637	5 400 998	5 412 254	100,62
	štruktúra (v %)								
0-14	18,72	18,13	17,55	17,06	16,59	16,14	15,76	15,45	.
15-64	69,89	70,42	70,92	71,31	71,67	72,00	72,27	72,46	.
65+	11,39	11,46	11,53	11,62	11,74	11,86	11,98	12,09	.

Zdroj: Štatistický úrad SR (Vývoj obyvateľstva v Slovenskej republike 2008)

Percentuálny podiel predproduktívnej populácie SR je vyšší ako podiel poproduktívneho obyvateľstva. Táto štatistika je veľmi skresľujúca nakoľko tento jav nie je celoplošný. V tabuľke 10 vidíme nerovnomernosť rozloženia prirodzeného prírastku/úpadku obyvateľov podľa krajov. Tento údaj je z veľkej časti ovplyvnený vysokým podielom rómskeho obyvateľstva v jednotlivých regiónoch Slovenska. Podľa posledného sčítania obyvateľstva z 2001 roku rómska populácia tvorila najväčší podiel v Prešovskom (4%), Košickom (3,9%) a Banskobystrickom kraji (2,3%). Naopak najmenej bolo v Bratislavskom (0,6%), Trenčianskom (0,7%) a Žilinskom (0,9%) kraji. V prvých dvoch spomenutých krajoch je i najvyšší prirodzený prírastok obyvateľov, čo poukazuje na prepojenie týchto dvoch indikátorov.

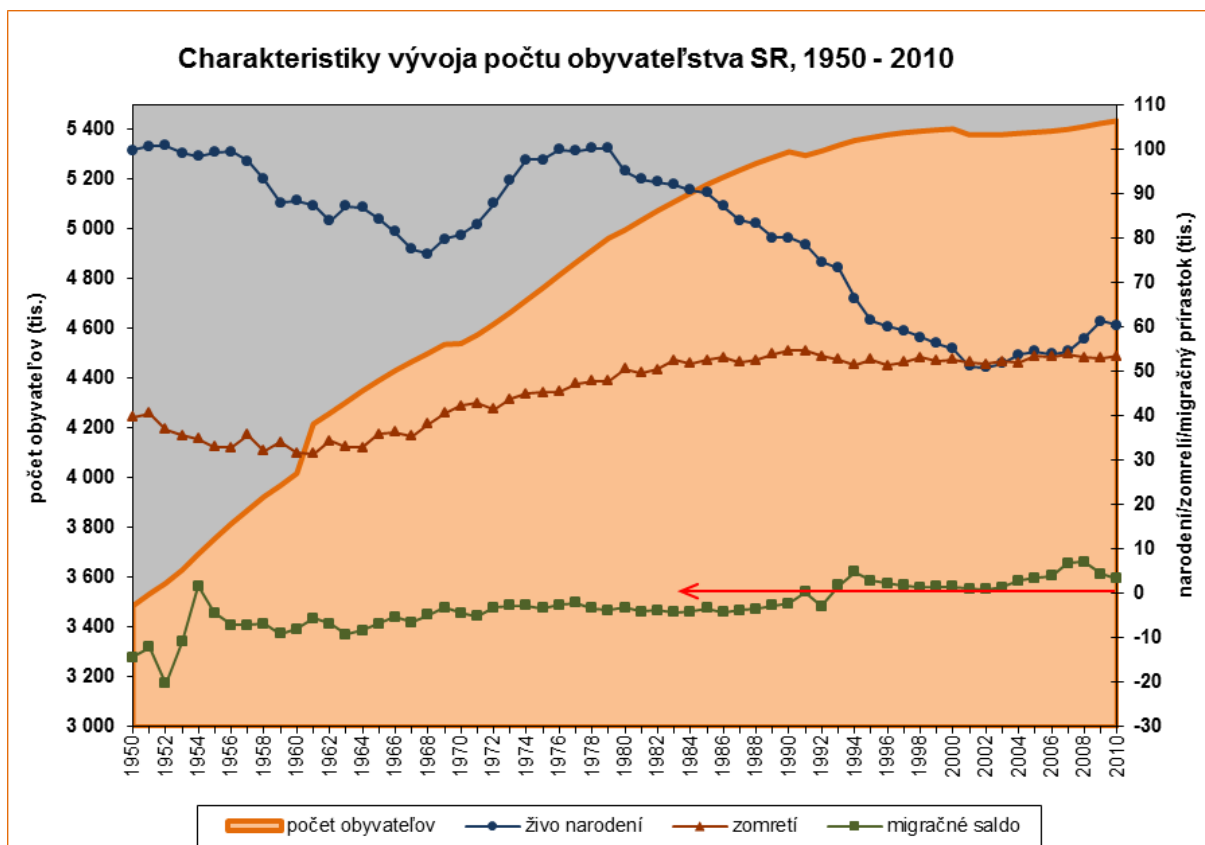
Tabuľka 10: Prirodzený prírastok (úbytok) na 1000 obyvateľov na úrovni krajov

Zdroj: Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013

Celkový vývoj počtu obyvateľstva na Slovensku od roku 1950 stúpa (Obrázok 6). Najrapídnejší rast bol zaznamenaný v období medzi 1950-1990, po zmene režimu sa vývoj ustálil.

Obrazok 6: Vývoj počtu obyvateľstva 1950-2010

Zdroj: Štatistický úrad SR (Pohyb obyvateľstva Slovenskej republiky v roku 2010)

Nakoľko podstatná časť teoretického prehľadu bola zameraná na sociálno ekonomickú situáciu rozvoja vidieka a problémy, ktorým súčasné vidiecke oblasti čelia, bolo vhodné uviesť aktuálne štatistické porovnanie demografickej situácie vidieka a miest. Výsledky v Tabuľke 8. ukázali, že 54,87% populácie býva v mestách a 45,13% na vidieku, pričom podiel produktívneho obyvateľstva je najvyšší v mestách 74,45% v porovnaní so 69,94% na vidieku. Podiel predproduktívneho obyvateľstva je však prekvapujúcu vyšší na vidieku a to až 16,97% v porovnaní s 13,97% v mestách. Podiel poproduktívnej populácie je však na vidieku naopak vyšší o 1,51%. Kvôli týmto pomerom je index starnutia vyšší v mestských oblastiach a to 82,88% v porovnaní so 77,14% na vidieku. Indexu starnutia je podiel predproduktívneho obyvateľstva a produktívneho vynásobený stami $[100x ((vek\ 65+)/ (vek\ 0-14))]$ a vyjadruje počet osôb v poproduktívnom veku na 100 osôb vo veku predproduktívnom. Situácia vidieckej populácie je taká, že obyvatelia vidieka v období dosiahnutia produktívneho veku opúšťajú svoje bydliská a odchádzajú za prácou a vyšším vzdelaním do miest. Priemerný vek mestskej populácie je vyšší ako na vidieku

a predstavuje 38,9 rokov v porovnaní s 38 na vidieku. Tento faktor je ovplyvnený najmä vysokým podielu produktívneho obyvateľstva v mestách.

Tabuľka 11: Veková štruktúra vekových skupín mestských a vidieckych oblastí v SR, 2009

Oblasť výskumu	Veková skupina			Priemerný vek/ index starnutie	Spolu	Podiel z celkového počtu populácie
	0 - 14	15 - 64	65+			
Vidiecke oblasti						
(absolútne hodnoty)	415 446	1 712 215	320 456	38/ 77,14	2 448 117	54,87%
%	16,97	69,94	13,09		100	
Mestské oblasti						
(absolútne hodnoty)	415 874	2 216 256	344 678	38,9/ 82,88	2 976 808	45,13%
%	13,97	74,45	11,58		100	

Zdroj: Štatistický úrad SR (vlastné spracovanie)

4.1.2 Zamestnanosť, mzdy a pracovná sila

Zamestnanosť je jedným zo základných sociálnych funkcií multifunkčného poľnohospodárstva, preto sú štatistické údaje tohto indikátora významné pre pochopenie postavenia poľnohospodárstva v rozvoji regiónu a jeho vzťahu k miestnym obyvateľom.

Viazanosť vidieckeho obyvateľstva na poľnohospodársku výrobu je jedným zo základných faktorov ovplyvňujúcich vysokú nezamestnanosť na vidieku- Preto v rámci diverzifikácie poľnohospodárstva ako jedného zo základných nástrojov agrárnej politiky v boji proti vidieckej nezamestnanosti sa poľnohospodárske podnikateľské subjekty koncentrujú najmä na doplnkové zárobkové činnosti súvisiace z poľnohospodárskou činnosťou. Z pohľadu štruktúry činností najviac prevládali u fyzických a právnických osôb podnikajúcich v poľnohospodárstve priamy predaj poľnohospodárskych výrobkov, obchodná činnosť, zmluvné práce a iné nešpecifikované zárobkové činnosti. U registrovaných fyzických osôb sa na popredných miestach umiestnili výroba vína (5.), agroturistika (7.) a vidiecky turizmus (8.). U právnických osôb boli na popredných miestach stavebná činnosť a vlastné bitúnky.

Tabuľka 12: Početnosť iných zárobkových činností podľa právnych foriem

Iné zárobkové činnosti	Právnické osoby			Registrované fyzické osoby		
	Poradie	Počet	%	Poradie	Počet	%
Priamy predaj poľn. výrobkov	1	861	74,0	1	1053	64,1
Obchodná činnosť	2	304	26,1	2	247	15,0
Zmluvné práce	3	277	23,8	4	155	9,4
Iné zárobkové činnosti	4	156	13,4	3	212	12,9
Stavebná činnosť	5	91	7,8	9 až 10	38	2,3
Spracovanie ovčieho a kozieho mlieka	6	89	7,6	6	77	4,7
Iné spracovanie poľnohospodárskych surovín	7	88	7,6	9až 10	38	2,3
Vlastné bitúnky	8	77	6,6	19	4	0,2
Výroba vína	9	71	6,1	5	110	6,7
Agroturistika	10	44	3,8	7	62	3,8
Spracovanie dreva	11	37	3,2	12	29	1,8
Vidiecky turizmus	12	21	1,8	8	41	2,5

Zdroj: Národný strategický plán rozvoja vidieka SR

Údaje v Tabuľke 9. sú za podniky s počtom zamestnancov 20 a viac, odhady za malé podniky do 19 zamestnancov, súkromných podnikateľov nezapísaných do obchodného registra a ich zamestnancov. Za sledované obdobie došlo k rastu počtu osôb pracujúcich v slovenskom hospodárstve. Autor pri spracovaní údajov bral za východiskovú hodnotu počet pracujúcich v roku 2001. Z pohľadu tohto indikátora došlo k 11,78% nárastu v období medzi 2001-2008.

Tabuľka 13: Počet pracujúcich v hospodárstve SR

Počet pracujúcich v hospodárstve SR								
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Počet zamestnaných	1 997	1 999	1 999	2 003	2 052	2 156	2 194	2 232
Percentuálny rast	503	267	599	577	383	476	077	803
	100	100,09	100,1	100,3	102,75	107,96	109,84	111,78

Zdroj: Štatistický úrad SR (vlastné spracovanie)

Za obdobie 2001-2008 však došlo k rapidnému poklesu osôb zamestnaných v poľnohospodárstve, poľovníctve, lesníctve a rybolove a chove rýb. Údaje sú za podniky s počtom zamestnancov 20 a viac vrátane zamestnancov pracujúcich v zahraničí. V sledovanom období stratilo prácu v agrárnom sektore 44 593 osôb, čo predstavuje 3,5% pokles na podieli zamestnanosti spomedzi všetkých odvetví hospodárstva SR. V roku 2008 bol podiel zamestnaných v poľnohospodárstve 3,46 %.

Tabuľka 14: Vývoj priemerného počtu evidovaných zamestnancov v pôdohospodárstve
(Poľnohospodárstvo, poľovníctvo a lesníctvo; Rybolov, chov rýb) SR

Poľnohospodárstvo, poľovníctvo a lesníctvo; Rybolov, chov rýb	Priemerný počet evidovaných zamestnancov podľa odvetvia SR							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Absolútne hodnoty	89 965	82 383	71 333	59 362	56 109	51 330	48 510	45 372
Percentuálne hodnoty (podiel na celkovej zamestnanosti SR)	6,96	6,41	5,71	4,85	4,55	4,04	3,76	3,46

Zdroj: Štatistický úrad SR (vlastné spracovanie)

Nezamestnanosť v sledovanom období bola najvyššia v roku 2001, kedy bolo 18,63% populácie evidovaných ako nezamestnaných. K výraznému poklesu nezamestnanosti došlo v období medzi 2001-2007, počas obdobia šiestich rokov nezamestnanosť klesla o 10,64%. Celosvetová finančná kríza spôsobila mierny nárast nezamestnanosti v 2008 a výraznejší prepád sa prejavil v nasledujúcom roku. V minulom roku opätovne došlo k miernemu poklesu nezamestnanosti na 12,46% a podľa predpokladov by v tomto roku mala udržať nezamestnanosť na úrovni 12%

Tabuľka 15: Miera evidovanej nezamestnanosti

	Miera evidovanej nezamestnanosti v %									
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Slovenská republika	18,63	17,45	15,56	13,07	11,36	9,4	7,99	8,39	12,66	12,46

Zdroj: Štatistický úrad SR (vlastné spracovanie)

Nakoľko mzda je významným motivačným faktorom, ale i faktorom, ktorý ovplyvňuje kúpyschopnosť obyvateľstva jeho a životnú úroveň, bolo dôležité preskúmať i tento indikátor vplyvu poľnohospodárstva v spoločnosti. Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca pracujúceho v poľnohospodárstve poľovníctve, lesníctve a rybolove a chove rýb v roku 2009 bola 587 Eur v porovnaní s 803 Eur celkového priemeru. Údaje sú za podniky a organizácie s 20 a viac zamestnancami. Oproti roku 2008 to znamenal pokles o 34 Eur, rast priemerných miezd vo všetkých odvetviach hospodárstva sa však nepozastavil, naopak sa medziročne zvýšil o takmer 12 Eur.

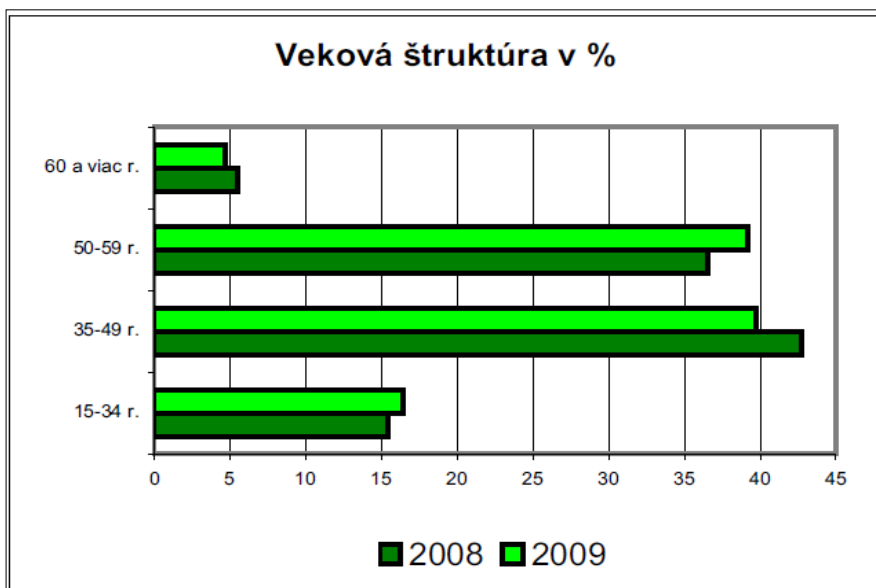
Tabuľka 16: Mzdy podľa hlavných profesií v poľnohospodárstve (v podnikoch s 20 a viac zamestnancami)

		Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca (EUR)								
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Slovenská republika	Všetky odvetvia hospodárstva	423,69	471,45	509,03	561,74	611,86	673,14	728,42	791,78	803,34
	Poľnohospodárstvo, poľovníctvo a lesníctvo; Rybolov, chov rýb	338,35	359,86	383,36	434,91	470,23	514,64	569,62	621,6	587,26
	Podiel miezd poľnohosp. a priemeru národ. hospodárstva	79,86%	76,33%	75,31%	77,42%	76,85%	76,45%	78,20%	78,51%	73,10%

Zdroj: Štatistický úrad SR, RegStat (vlastné spracovanie)

Podľa dostupných údajov sa v roku 2009 v porovnaní s rokom 2008 menila veková štruktúra zamestnaných v poľnohospodárstve. Medziročne výrazne klesol počet pracujúcich vo vekovej kategórii 35-54 rokov o 5 900 (12,7 %) a 20-24 rokov o 1 400 (48,3 %). Počet pracovníkov vo veku 25-29 rokov sa zvýšil o 1 900 (61 %).

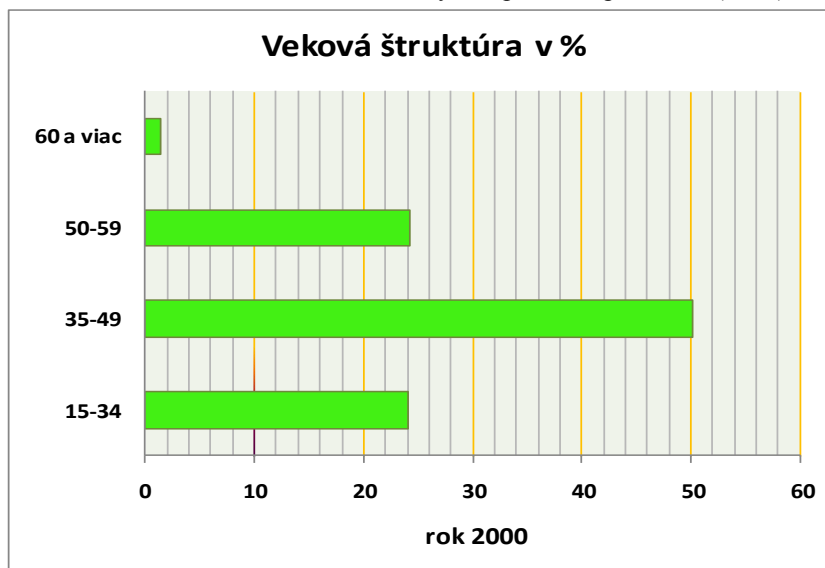
Obrázok 7: Veková štruktúra zamestnaných v poľnohospodárstve (2008/2009)

Zdroj: VÚEPP: Zelená správa (2010)

Mierne sa znížil počet pracovníkov nad 60 rokov. V roku 2009 ich pracovalo v poľnohospodárstve 3 100 a od roku 2002 sa ich počet zvýšil takmer 3-násobne. V roku 2009 ubudli pracovníci v nižších vekových kategóriách a naopak sa zvýšil počet osôb v stredných a starších vekových kategóriách a nedošlo k prísunu mladších vekových kategórií. V roku 2009 nedošlo k prirodzenej reprodukcii pracovných síl. Priemerný vek bol 45,7 rokov v porovnaní s 45,9 v roku 2008.

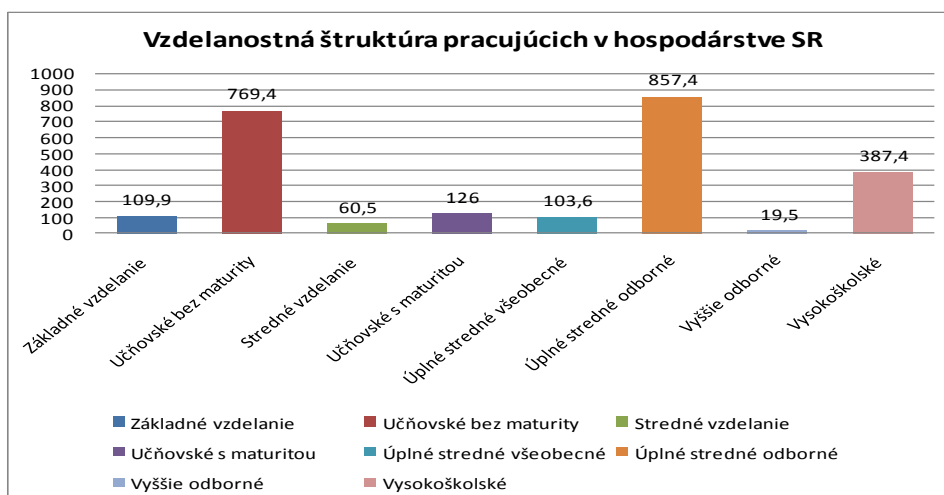
Obrázok 8: Veková štruktúra zamestnaných v poľnohospodárstve (2000)

Zdroj: VÚEPP: Zelená správa (2000)

Je zaujímavé si porovnať štatistiky vekového zloženia z predošlých sledovaných období. V roku 2009 v poľnohospodárstve pracovalo 3 100 ľudí nad 65 rokov, pričom v roku 2000 ich bolo len 1 400. Naopak podiel ľudí vo vekovej kategórii 35-49 rokov klesol v roku 2009 o viac ako 10% oproti roku 2000. Podiel pracovníkov vo veku 50-59 rokov bol v roku 2000 „iba“ 24,3%, pričom v roku 2009 tento podiel stúpol na vyše 39%. Výrazný prepad bol zaznamenaný i v podiele pracovníkov vo veku 15-34 rokov, v roku 2009 predstavoval necelých 17% oproti 24% v roku 2000. Pre odvetvie poľnohospodárstva je charakteristická nižšia vzdelanostná úroveň je zamestnancov ako i celkovo vidieckeho obyvateľstva.

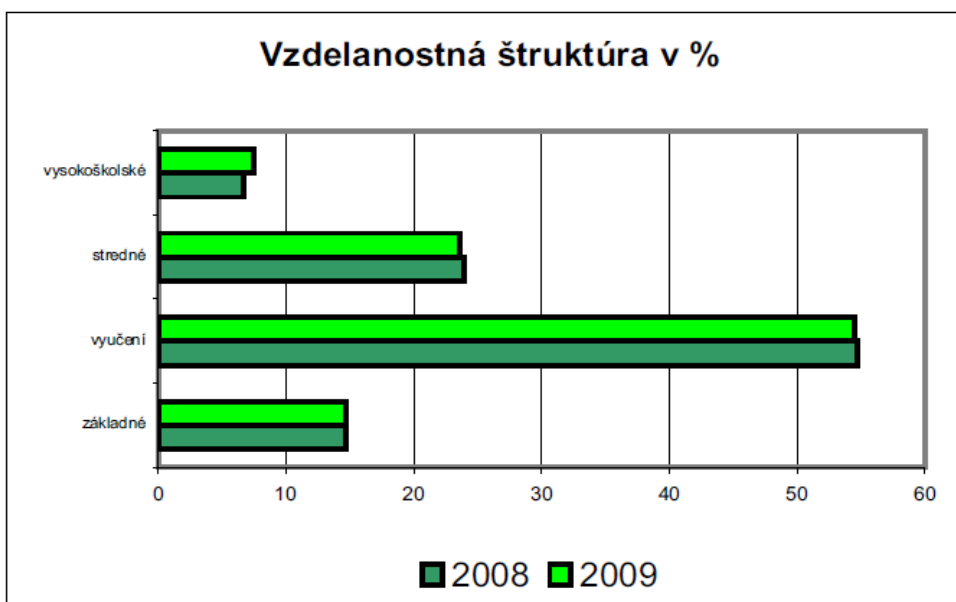
Obrázok 9: Podielu jednotlivých stupňov vzdelania na celku pracujúcich SR 2008

Zdroj: Štatistický úrad SR (vlastné spracovanie)

V roku 2008 najvyšší podiel pracovníkov v hospodárstve SR tvorili ľudia s úplným stredoškolským odborným vzdelaním a to 35,23%, najnižší s vyšším odborným 0,80%. Základné vzdelanie malo 4,52%, učňovské bez maturity tvorili druhý najvyšší podiel 31,61%, tretie najvyššie zastúpené vzdelanie v štruktúre pracujúcich tvorili absolventi vysokých škôl 15,92%. Pomerne nízke bolo zastúpené stredné vzdelanie 2,49%, učňovské s maturitou 5,18% a úplne stredné všeobecné 4,26%.

Obrázok 10: Vzdelanostná štruktúra zamestnaných v poľnohospodárstve (2009)

Zdroj: VÚEPP: Zelená správa (2010)

Tabuľka 17: Štruktúra vzdelania pracujúcich v poľnohospodárstve na Slovensku v %

Vzdelanie	2003	2004	2005
Základné	14,8	13,9	14,8
Vyučení	54,5	53,9	50,5
Úplné stredné s maturitou	23,7	25,5	27,7
Vyššie odborné	0,3	0,2	–
Bakalárske	–	–	–
Vysokoškolské	6,7	6,9	7,0
Bez školského vzdelania			
Spolu	100,0	100,0	100,0

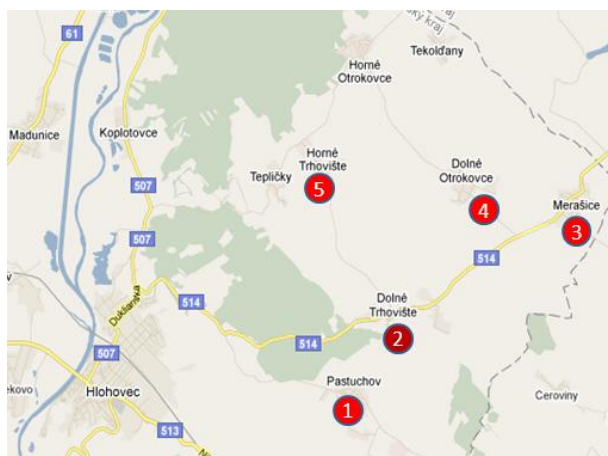
Zdroj: Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013

Počet pracujúcich v poľnohospodárstve s vysokoškolským vzdelaním v roku činil 2009 4 900 osôb (7,5 %), čo je takmer o 8,5% menej než je plošný priemer, v roku 2000 ten to podiel činil 4 %. Podiel pracujúcich so základným vzdelaním má už dlhodobo v rovine 15%, pre porovnanie v roku 2003 to bolo 14,8%, 2004 13,9% a v 2005 14,8%. Najvyšší percentuálny podiel predstavovali vyučení vyše 54%, v roku 2003 to bolo 54,5%, 2004 53,9% a v 2005 50,5%. Zamestnanci so stredoškolským vzdelaním tvorili takmer 23% oproti 23,7% v roku 2003, 25,5% v roku 2004 a 27,7% v roku 2005.

4.2 Vymedzenie objektu výskumu

Za objekt výskumu multifunkčných funkcií poľnohospodárskych podnikov boli vybrané vidiecke obce okresu Hlohovec. Problém nastal pri identifikácii mikroregiónu vo vybratom okrese, nakoľko tu neexistuje žiadny formálne organizovaný celok takého charakteru, preto sa skúmali vybrali obce, ktoré sú svojou geografickou polohou a vývojom veľmi blízke. Sú to obce Pastuchov, Dolné Trhovište, Merašice, Dolné Otrokovce a Horné Trhovište.

Obrázok 11: Mapa skúmaného regiónu

Zdroj: Google maps

V týchto obciach hospodária:

- Poľnohospodárske družstvo Hlohovec (Pastuchov)
- FOOD FARM, s.r.o., ktorá je rozdelená do troch spoločností:
 1. FOOD FARM, s.r.o - (Farmy Dolné Trhovište, Leopoldov, Panónia)
 2. Agrovia,a.s. - (Farmy Horné Otrokovce, Horné Trhovište, Tepličky)
 3. Poľnohospodárske družstvo Dolné Otrokovce so sídlom v Hlohovci - (Farmy Dolné Otrokovce, Merašice)

4.2.1 Okres Hlohovec

Okres Hlohovec sa rozprestiera v úvaline medzi výbežkom predhoria masívu Považského Inovca a časťou Nitrianskej pahorkatiny. Rieka Váh ho oddeľuje od Trnavskej pahorkatiny. Podľa informácií Hlohoveckej rozvojovej regionálnej agentúry (HL RR) Hlohovec je síce rozlohou najmenší z okresov trnavského kraja (6% územia kraja) ale prechádza ním až 22% dĺžky diaľnic v kraji, čím sa stáva magnetom logistických spoločností. Má výborný prístup k jednému z najväčších železničných uzlov na Slovensku (Leopoldov, 4km) a priame spojenie na diaľnicu D – 61 BA-TT (3 km). Súčasťou okresu je 24 obcí (z toho dve mestá Hlohovec a Leopoldov), v ktorých k 31.12.2004 žilo 45 282 obyvateľov. V dôsledku migrácie za prácou sa dá predpokladať mierny rast obyvateľstva. Ťažiskom zamestnanosti a výroby v okrese je priemysel s druhou najvyššou mzdou v kraji. Najväčšími nedostatkami mesta je preťažené opravné spojenie prechádzajúce mestom Hlohovec a slabé športové a oddychové kapacity

Vekové zloženie okresu sa približuje celoštátnemu priemeru. V porovnaní vekovej štruktúry mesta a vidieckych obcí je najvýraznejší rozdiel v podieli produktívneho obyvateľstva, v meste žije o 5% viac, a poproduktívneho obyvateľstva, na vidieku žije takmer o 6% viac.

Tabuľka 18: Veková štruktúra mesta a vidieckych obcí v porovnaní s celookresnou a celoslovenskou úrovňou r. 2001

Veková skupina	Mesto Hlohovec (%)	O Okres (%)	Vidiecke obce v okrese (%)	SR (%)
0-14	18	18	18	18,9
15-59 /54/	65	62,8	60,1	62,3
60+ /55+ /	16,1	18,6	21,9	18

Zdroj: SU Krajská správa v Trnave

Nezamestnanosť v okrese Hlohovec vďaka prílivu zahraničných investícií, odchodu pracovnej sily do zahraničia, ale i do hlavného mesta poklesla z 14,5% v roku 2001 na

4,08% v roku 2008. V dôsledku krízy bol však zaznamenaný rapidný nárast v roku 2009 a to 7,65% a 7,87% v roku 2010. V roku 2008 bolo najviac pracujúcich v priemysel a to 28,16 % avšak toto odvetvie má značne klesajúci trend. Pôdohospodárstvo, ktorého súčasťou je i poľnohospodárstvo predstavovalo len 5,75% a má rovnako ako priemysel klesajúcu tendenciu. V sledovanom období zaznamenali najväčší nárast na podiele zamestnanosti obchod a verejná správa.

Tabuľka 19: Štruktúra pracujúcich podľa vybraných odvetví okres HC.

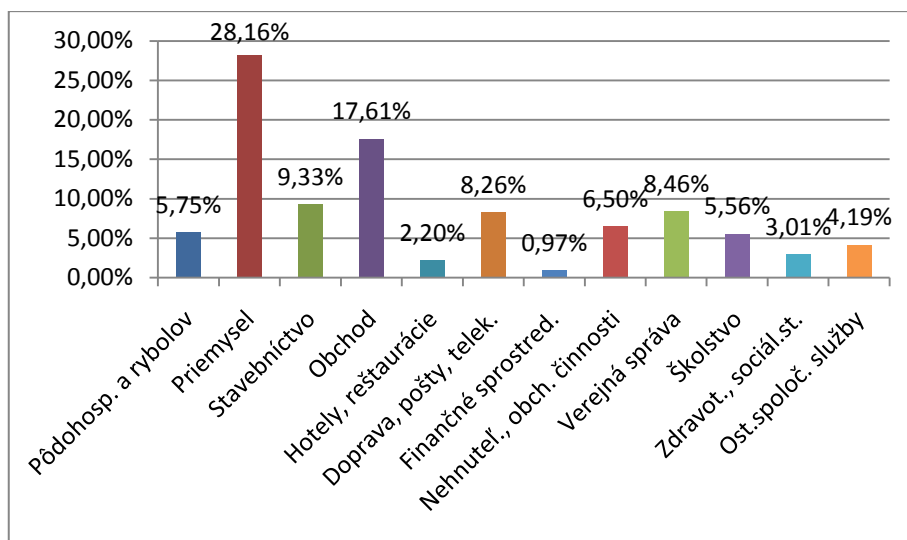
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Pôdohospodárstvo a rybolov	1 469	1 309	1 571	1 125	1 050	1 076	1 091	1 061
Priemysel	7 000	5 948	4 613	4 284	4 574	4 134	4 993	5 200
Stavebníctvo	1 240	1 315	1 456	1 501	1 535	1 483	1 724	1 722
Obchod	1 979	2 242	1 284	1 917	2 107	2 013	3 241	3 252
Hotely, reštaurácie	358	374	358	445	468	303	345	407
Doprava, pošty, telek.	1 543	1 462	1 486	1 390	1 285	1 232	1 193	1 525
Finančné sprostred.	56	65	109	92	89	126	161	180
Nehnutelnosť, obch. činnosti	732	788	978	819	826	893	926	1 200
Verejná správa	372	363	367	266	889	1 513	1 495	1 563
Školstvo	1 185	1 191	1 211	1 119	1 038	1 055	1 055	1 027
Zdravot., sociál.st.	407	374	612	660	709	752	464	555
Ost.spoloč. služby	408	527	778	628	694	807	980	773
Spolu	16 749	15 958	14 823	14 245	15 264	15 386	17 668	18 465

Zdroj: Štatistický úrad SR (vlastné spracovanie)

Napriek klesajúcej tendencii poľnohospodárstvo je stále významným primárnym odvetvím okresu a to i vzhľadom k dobrej geografickej polohe a klimatickým podmienkam.

V regióne je rozvinutá rastlinná i živočíšna výroba a vinohradníctvo. V súčasnom období majú silné zastúpenie v rámci poľnohospodárskej výroby energetické plodiny (repka olejka, kukurica, cukrová repa). Je to ovplyvnené najmä vybudovaním zariadení na spracovanie týchto plodín pre energetický priemysel v katastri mesta Leopoldov.

Obrázok 12: Podiel odvetví na zamestnanosti v okrese Hlohovec

Zdroj: Štatistický úrad SR (vlastné spracovanie)

Nezamestnanosť v okrese bola v sledovanom období oveľa priaznivejšia v porovnaní s celoslovenským priemerom. Mala klesajúcu tendenciu až do roku 2008, zrejme spôsobenú celosvetovou krízou. Je zaujímavý aj fakt, že i napriek viazanosti regiónu na priemyselnú výrobu a celkového poklesu zamestnanosti v tomto odvetví sa nezamestnanosť vyvíjala pre okres vcelku dobre.

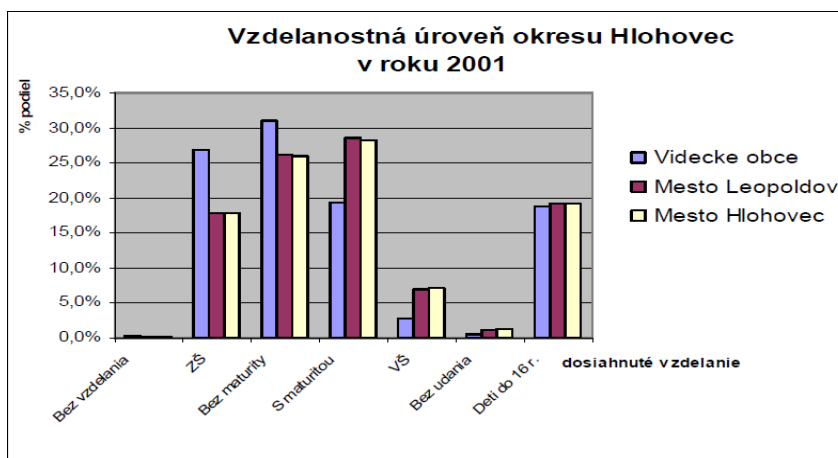
Tabuľka 20: Miera evidovanej nezamestnanosti SR vs HC

	Spolu									
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Slovenská republika	18,63	17,45	15,56	13,07	11,36	9,4	7,99	8,39	12,66	12,46
Okres Hlohovec	14,53	13,64	12,82	11,69	8,44	5,55	4,93	4,09	7,65	7,87
Rozdiel medzi SR a HC okresom v%	-4,1	-3,81	-2,74	-1,38	-2,92	-3,85	-3,06	-4,3	-5,01	-4,59

Zdroj: Štatistický úrad SR (vlastné spracovanie)

Vzdelanostná úroveň obyvateľstva sa nachádza tesne pod celoštátnym priemerom. Avšak z pohľadu rozdielu medzi vzdelanostnou úrovňou mestského a vidieckeho obyvateľstva sa mu približuje. Vidiecke obyvateľstvo má väčší podiel obyvateľov so vzdelaním bez maturity, základným vzdelaním a bez vzdelania. Mestské obyvateľstvo prevyšuje s podielom vzdelaní s maturitou a vysokoškolským vzdelaním.

Obrázok 13: Porovnanie vzdelanostná štruktúry mesta a vidieka okres HC

Zdroj: Štatistický úrad SR

4.2.2 Charakteristika obcí

4.2.2.1 Obec Pastuchov

Obec Pastuchov leží približne 10 km západne od Hlohovca. Obec je dostupná cestou tretej triedy. Rozloha je 1530 ha, počet obyvateľov 1002, hustota obyvateľstva 65/km². Najväčší podiel vo vekovej štruktúre populácie tvorí produktívne obyvateľstvo a to 63,67% a vyrovnáva sa tak celoštátnemu priemeru. Podobne je to i s poproduktívnej populácii, len 0,4% prevyšuje celoštátny priemer. Úroveň preproduktívneho obyvateľstva je 0,55% nižšia. Index starnutia je o 8% vyšší ako je celoštátny priemer, v porovnaní s mestom Hlohovec je však oveľa priaznivejší.

Tabuľka 21: Veková štruktúra obyvateľstva Pastuchov 2009

Okres, obec, mesto	Počet obyvateľov	Celkový prírastok, (- úbytok)	Vekové zloženie obyvateľstva						Priemerný vek	Index stárnutia
			absolútne			v %				
			predprod.	produkt.	poprod.	predprod.	produkt.	poprod.		
Dolné Trhovište	617	13	75	396	146	12,16	64,18	23,66	40,48	194,67
Hlohovec	22382	-42	2985	14568	4829	13,34	65,09	21,58	39,16	161,78
SR	5424925	12671	831320	3448189	1145416	15,32	63,56	21,11	38,49	137,78

Zdroj: Štatistický úrad SR (vlastné spracovanie)

Najväčší podiel obyvateľstva je bez maturitného vzdelania, najnižší bez vzdelania. Podiel vysokoškolákov tvorí 3,79%.

Tabuľka 22: Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva Pastuchov

Bez vzdelania	ZŠ	Bez maturity	S maturitou	VŠ	Bez udania	Deti do 16 rok.
4	270	315	190	38	4	181

Zdroj: Obecný úrad Pastuchov

V rámci sociálnych služieb pre svojich obyvateľov obec poskytuje prostredníctvom verejnoprospešných prác a podporuje dôchodcovskú organizáciu. V obci je materská škôlka a základná škola a Ústav pre mentálne postihnutú mládež. V súčasnej dobe takýmto spôsobom zamestnáva 1 občana obce. Žiadne iné sociálne služby vyplývajúce zo zákona nie sú obcou poskytované z dôvodu nezájmu občanov o takéto služby. Okrem jedného zamestnanca na stály pracovný pomer obec zamestnáva ešte 4. Vzdelanostná úroveň zamestnancov je v pomere 2 s učňovským a 2 so stredoškolským vzdelaním. Obec neposkytuje svojim zamestnancom žiadne benefity pomimo povinnosti zmysle zákona.

4.2.2.2 Obec Dolné Trhovište

Obec Dolné Trhovište sa nachádza asi 10 km východne od Hlohovca na Nitrianskej pahorkatine v susedstve obcí Merašice, Dolné Otrokovce a Pastuchov. Cez obec prechádza štátna cesta z Topoľčian do Hlohovca. Rozloha je 1 006 ha, počet obyvateľov 617, hustota obyvateľstva 61/km². V obci sa nachádza pošta, ktorá slúži pre obyvateľov Dolných Otrokoviec a Merašíc.

Najväčší podiel vo vekovej štruktúre populácie tvorí produktívne obyvateľstvo a to 64,18% a je tak o 0,6% vyšší oproti celoštátnemu priemeru. Poproduktívna populácia až o 2,55% prevyšuje celoštátny priemer. Úroveň preproduktívneho obyvateľstva je 3,16% nižšia v porovnaní s celoštátnym priemerom. Index starnutia je drasticky vyšší ako je celoštátny priemer a to o celých 56,89 %, v porovnaní s mestom Hlohovec je však oveľa priaznivejší.

Tabuľka 23: Veková štruktúra obyvateľstva Dolné Trhovište 2009

Okres, obec, mesto	Počet obyvateľov	Celkový prírastok, (- úbytok)	Vekové zloženie obyvateľstva						Priemerný vek	Index stárntuia
			absolútne			v %				
			predprod.	produkt.	poprod.	predprod.	produkt.	poprod.		
Dolné Trhovište	617	13	75	396	146	12,16	64,18	23,66	40,48	194,67
Hlohovec	22382	-42	2985	14568	4829	13,34	65,09	21,58	39,16	161,78
SR	5424925	12671	831320	3448189	1145416	15,32	63,56	21,11	38,49	137,78

Zdroj: Štatistický úrad SR (vlastné spracovanie)

Najväčší podiel tvoria občania bez maturity, vysokoškolské vzdelanie má 13 občanov.

Tabuľka 24: Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva Dolné Trhovište

Bez vzdelania	ZŠ	Bez maturity	S maturitou	VŠ	Bez udania	Deti do 16 rok.
0	181	204	120	13	4	96

Zdroj: Obecný úrad Dolné Trhovište

V rámci sociálnych služieb obec zamestnáva dve osoby na výkon verejnoprospešných prác. O ostatné sociálne služby nie je záujem zo strany občanov. Celkovo obec zamestnáva 7 ľudí, a to na chod obecného úradu a miestnej materskej škôlky. Vzdelanostná úroveň zamestnancov na trvalý pracovný pomer je nasledovná: učňovské 1, stredoškolské 5, vyššie 1. Pomimo povinnosti vyplývajúcich zo zákonníka práce zamestnanci obce majú nárok na 5 dní dovolenky navyše. Tiež umožňuje zvyšovanie úrovne vedomosti v rámci potreby pre danú pozíciu.

4.2.2.3 Obec Merašice

Obec Merašice sa rozprestiera medzi poľami asi 16 km severovýchodne od okresného mesta Hlohovec. Leží pozdĺž štátnej cesty na trase Hlohovec – Topoľčany. Rozloha je 484 ha, počet obyvateľov 422, hustota obyvateľstva 87/km². Najväčší podiel vo vekovej štruktúre obyvateľstva tvorí produktívna populácia 64,45%, celkovo sa všetky vekové kategórie a ukazovatele približujú priemeru SR.

Tabuľka 25: Veková štruktúra obyvateľstva Merašice 2009

Okres, obec, mesto	Počet obyvateľov	Celkový prírastok, (-úbytok)	Vekové zloženie obyvateľstva						Priemerný vek	Index stárntuia
			predprod.	produkt.	poprod.	predprod.	produkt.	poprod.		
			absolútne			v %				
Merašice	422	-7	63	272	87	14,93	64,45	20,62	37,38	138,10
Hlohovec	22382	-42	2985	14568	4829	13,34	65,09	21,58	39,16	161,78
SR	5424925	12671	831320	3448189	1145416	15,32	63,56	21,11	38,49	137,78

Zdroj: Štatistický úrad SR (vlastné spracovanie)

Pomerne veľký podiel na celkovej vzdelanostnej úrovni tvoria ľudia bez vzdelania, najviac je však s učňovským najvyšším dosiahnutým vzdelaním.

Tabuľka 26: Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva Merašice

Bez vzdelania	ZŠ	Bez maturity	S maturitou	VŠ	Bez udania	Deti do 16 rok.
5	113	133	82	9	0	80

Zdroj: Obecný úrad Merašice

Momentálne obec neposkytuje žiadne služby, v minulosti poskytovala opatrovateľskú službu a verejnoprospešné práce. Dôvodom je nezáujem občanov. V obci je materská škôlka. Obec má 4 zamestnancov na trvalý pracovný pomer a 4 na dočasný. Jeden z nich má učňovské vzdelanie, štyria stredoškolské a traja vyššie. Pomimo povinností vyplývajúcich zo zákonníka práce zamestnanci obce majú nárok na 5 dní dovolenky navyše (sú členmi odborov).

4.2.2.4 Obec Dolné Otrokovce

Obec Dolné Otrokovce sa nachádza v údolí pahorkov Považského Inovce asi 15 km od okresného mesta Hlohovec. Je dosiahnuteľná cestou lokálneho charakteru. Rozloha je 930 ha, počet obyvateľov 349, hustota obyvateľstva je pomerne nízka 36/km². Podiel produktívneho obyvateľstva v obci je nižší v porovnaní s celoštátnym priemerom o 4%. Je tu pomerne vysoký podiel preproduktívneho obyvateľstva 17,19% a i index starnutia je pre obec pomerne priaznivý.

Tabuľka 27: Veková štruktúra obyvateľstva Dolné Otrokovce 2009

Okres, obec, mesto	Počet obyvateľov	Celkový prírastok, (-úbytok)	Vekové zloženie obyvateľstva						Priemerný vek	Index starnutia
			predprod.	produkt.	poprod.	predprod.	produkt.	poprod.		
			absolútne			v %				
Dolné Otrokovce	349	-1	60	208	81	17,19	59,60	23,21	39,63	135,00
Hlohovec	22382	-42	2985	14568	4829	13,34	65,09	21,58	39,16	161,78
SR	5424925	12671	831320	3448189	1145416	15,32	63,56	21,11	38,49	137,78

Zdroj: Štatistický úrad SR (vlastné spracovanie)

Vzdelanostná úroveň miestnej populácie vyznieva priaznivo, nakoľko okrem poľnohospodárskej výroby tu sídli prosperujúca spoločnosť vyrábajúca. Žije tu 15 občanov s vysokoškolským vzdelaním. Najväčší podiel tvoria obyvatelia bez maturity.

Tabuľka 28: Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva Dolné Otrokovce

Bez vzdelania	ZŠ	Bez maturity	S maturitou	VŠ	Bez udania	Deti do 16 rok.
0	78	107	83	15	0	66

Zdroj: Obecný úrad Dolné Otrokovce

Momentálne obec neposkytuje žiadne sociálne služby pre svojich občanov, okrem klubu dôchodcov a sezónnych krátkodobých brigád v rámci protipovodňovej ochrany. Dôvodom je nezáujem občanov. V obci je materská škôlka. Obec má 5 zamestnancov, z ktorých majú 4 stredoškolské a jeden učňovské vzdelanie. Pomimo povinností vyplývajúcich zo zákonníka práce zamestnanci obce majú nárok na 5 dní dovolenky navyše (sú členmi odborov).

4.2.2.5 Obec Horné Trhovište

Obec Horné Trhovište leží asi 7 km od mesta Hlohovec. Susedí s obcami Teplice, Horné a Dolné Otrokovce, je dostupná cestou lokálneho charakteru, ktorá sa napája na štátnu cestu. Rozloha je 754 ha, počet obyvateľov 555, hustota obyvateľstva je 74/km². Podiel produktívneho obyvateľstva v obci je nižší v porovnaní s celoštátnym priemerom o takmer 4%. Je tu pomerne vysoký podiel poproduktívneho obyvateľstva 25,41%, čo je o 4,30% viac ako celoštátny priemer. Index starnutia je pre obec vyznieva tiež negatívne 176,25%.

Tabuľka 29: Veková štruktúra obyvateľstva Horné Trhovište 2009

Okres, obec, mesto	Počet obyvateľov	Celkový prírastok, (- úbytok)	Vekové zloženie obyvateľstva						Priemerný vek	Index státnuia
			predprod.	produkt.	poprod.	predprod.	produkt.	poprod.		
			absolútne			v %				
Horné Trhovište	555	-9	80	334	141	14,41	60,18	25,41	40,67	176,25
Hlohovec	22382	-42	2985	14568	4829	13,34	65,09	21,58	39,16	161,78
SR	5424925	12671	831320	3448189	1145416	15,32	63,56	21,11	38,49	137,78

Zdroj: Štatistický úrad SR (vlastné spracovanie)

Rovnako ako pri iných obciach majú najväčší podiel z hľadiska vzdelanostnej úrovne obyvatelia bez maturity. V obci je 13 obyvateľov s vyšším vzdelaním.

Tabuľka 30: Vzdelanostná štruktúra obyvateľstva Horné Trhovište

Bez vzdelania	ZŠ	Bez maturity	S maturitou	VŠ	Bez udania	Deti do 16 rok.
2	145	191	108	13	0	96

Zdroj: Obecný úrad Horné Trhovište

Momentálne obec neposkytuje žiadne sociálne služby pre svojich občanov, okrem klubu dôchodcov, verejnoprospešných prác a sezónnych krátkodobých brigád v rámci protipovodňovej ochrany. Dôvodom je nezáujem občanov. V obci je materská škôlka. Obec má 7 zamestnancov, z ktorých majú 6 stredoškolské a jeden vyššie vzdelanie. Pomimo povinností vyplývajúcich zo zákonníka práce, sa obec riadi zásadami odmeňovania za špeciálne úlohy a zvyšovaním vedomosti podľa potrieb.

4.2.2.6 Poľnohospodárstvo vo vybratých obciach

V obci Pastuchov hospodári poľnohospodárske družstvo Hlohovec, ktoré sa tu zameriava na rastlinnú výrobu. Zamestnáva 18 ľudí z toho 17 mužov a jedna žena. Vzdelanostná úroveň zamestnancov je pomerne nízka: učňovské - 15, stredoškolské - 2 a vyššie vzdelanie - 1.

Priemerný plat zamestnancov je 650 Eur. Podnik poskytuje benefity pre svojich zamestnancov formou zľavnené cien vlastných výrobkov a prenájmom/zapožičaním strojov za primeranú úhradu. Podnik neposkytuje žiadne sociálne služby okrem zamestnanosti. Medzi verejné služby, ktoré poskytuje podnik pre obec boli udané údržba verejných komunikácií a poskytovanie mechanizmov pri rôznych prácach.

V obci Dolné Trhovište pôsobí poľnohospodárska farma Food Farm, s.r.o. V chotári sa pestujú obilniny, kukurica, slnečnica a repka olejná. Okrem rastlinnej výroby tu má podnik jednotku živočišnej výroby, zameranaj hlavne na produkciu mlieka. Vinohrad i ovocný sad bol v tejto oblasti zlikvidovaný. Pre obec Dolné Trhovište je tradičné včelárstvo, pôsobí tu viacero drobných včelárov.

Firma Food Farm s.r.o. má sídlo v Hlohovci a okrem ŽV a RV sa venuje vinohradníctvu. Má svoje ďalšie strediská v Leopoldove a Panónii (pri Dvorníkoch, vinohrady). Celkovo zamestnáva 129 ľudí, pričom v Dolnom Trhovišti pracuje 47 (18 žien a 29 mužov). Ich vzdelanostná úroveň je nasledovná: základné – 2, učňovské – 37, stredné – 5, vyššie – 3.

V obci Merašice sa nachádza farma patriaca k poľnohospodárskemu družstvu Dolné Otrokovce (sídlo v Hlohovci), ktoré sa zaoberá rastlinnou (obiloviny, slnečnica, repa, repka) a živočíšnou výrobou. Demografické a socio ekonomické ukazovatele boli spracované pre celý podnik, nakoľko v obci pracujú v priemere traja zamestnanci a ich podmienky sú identické. V obci Dolné Otrokovce hospodári poľnohospodárske družstvo Dolné Otrokovce so sídlom v Hlohovci. Podnik zamestnáva 32 ľudí (z toho 12 žien a 20 mužov), pričom 3 z nich sú alokovaní v Merašiciach. Ich vzdelanostná úroveň je nasledovná: základné – 4, učňovské – 15, stredoškolské – 10, vyššie – 3.

Obec Horné Trhovište má vinohradnícku tradíciu. Hospodári tu poľnohospodárska spoločnosť Agrovia, a.s., ktorá sa zaoberá rastlinnou (obiloviny, slnečnica, repa, repka) a živočíšnou výrobou - výroba mlieka. Okrem tejto obce podnik hospodári v obci Horné Otrokovce, ktorá nebola zaradená do výskumu, preto obdržané údaje zahŕňajú sumár s oboch obcí. Podnik celkovo zamestnáva 35 ľudí (z toho 8 žien a 27 mužov). Ich vzdelanostná úroveň je nasledovná: základné – 5, učňovské – 19, stredoškolské – 10, vyššie – 1.

Tabuľka 31: Porovnanie vekovej štruktúry zamestnancov vybratých poľn. podnikov

	15-34	35-49	50-59	60 plus
Poľnohospodárske družstvo Hlohovec - Pastuchov	2	5	10	1
Food Farm, s.r.o. - Dolné Trhovište	5	13	27	2
Poľnohospodárstvo Dolné Otrokovce - Merašice, Dolné Otrokovce	4	7	21	0
Agrovia, a.s. - Horné Trhovište, Horné Otrokovce	6	13	15	1

Zdroj: Personálne oddelenia jednotlivých podnikov (Vlastný výskum)

Priemerný mesačný príjem vo všetkých spoločnostiach patriacich Food Farme s.r.o. predstavuje 750 Eur. Podniky poskytujú benefity pre svojich zamestnancov vo forme vecných a finančných odmien pri príležitosti životných jubileí, príspevky na rekreácie, týždenné kúpeľné pobyty, preplácanie vstupeniek na kultúrne a športové podujatia,

prenájom/zapožičanie strojov – strojových zariadení a pod. za primeranú úhradu. Okrem vytvárania pracovných miest podnik poskytuje obyvateľom vidieka verejné služby a to poskytovanie mechanizmov pri rôznych prácach (orba, sejba, odvoz – dovoz materiálu, údržba verejných komunikácií (odhŕňanie snehu, odstraňovanie následkov kalamitných situácií a pod.), pomoc pri úprave verejných priestranstiev.

5 Diskusia

Výsledky diplomovej práce preukázali, že demografická a socio ekonomická situácia na vidieku Slovensku sa vyvíja podobne ako v ostatných krajinách EU. Celoeurópsky trend je charakterizovaný starnutím vidieckeho obyvateľstva, sťahovaním mladej populácie z vidieka za príležitosťami do mestských regiónov, nižším dosiahnutým vzdelaním obyvateľstva, nižšou produktivitou práce, nedostatkom kvalitných verejných služieb, nedostatkom potrebnej infraštruktúry a služieb a nízkym pomerom podnikateľskej činnosti. To všetko sa odzrkadluje v zhoršení ekonomickej situácii vidieka a jeho obyvateľstva. Situácia sa však nevyvíja rovnako vo všetkých regiónov, i v rámci Slovenska sú vidiecke regióny, ktoré sú prosperujúce a kvalita života ich obyvateľov je podstatne lepšia ako v mnohých iných častiach napr. Východ Slovenska.

V rámci poľnohospodárskej výroby tiež dochádza ku graduálnemu úpadku, znižovaniu stavov hospodárskych zvierat, poklesu úrod, celkovej konkurencieschopnosti na svetových trhoch a poklesu zamestnanosti. Dôvodom sú nižšie ceny poľnohospodárskych produktov, rastúce náklady a nižšie príjmy a nízka konkurencieschopnosť. Zamestnanosť v poľnohospodárstve je charakterizovaná klesajúcou tendenciou, nižšími príjmami v porovnaní s ostatnými odvetviami hospodárstva, čo ovplyvňuje odchod kvalifikovaných pracovníkov do iných sektorov, nižšou vzdelanostnou úrovňou, vyšším priemerným vekom pracovníkov (ich starnutím). Slovenskí farmári tiež vidia problém v nerovnomernosti dotácií z fondov EU.

Poľnohospodárstvo síce stále hrá významnú rolu v zamestnanosti na vidieku, má však klesajúci význam a tendencie k znižovaniu výroby. To vplýva tak na samotné obyvateľstvo vidieka a jeho životnú úroveň ako aj ekonomický rozvoj zasiahnutých regiónov. Multifunkčné poľnohospodárstvo ako súčasť vidieckeho rozvoja má v živote vidieka významné postavenie. Poľnohospodárske podniky by sa mohli zamerať na diverzifikáciu svojej výroby z pohľadu zvyšovania príjmov, konkurencieschopnosti a zamestnanosti. Takýmto spôsobom by sa mohla zlepšovať sociálna i ekonomická situácia slovenského vidieka.

Starnutie vidieckeho obyvateľstva a nedostupnosť pracovných príležitostí majú za následok vyvíjajúci sa tlak na obce a ich rozpočet. Zákomom o sociálnych službách z roku 2008 bolo množstvo kompetencii v oblasti sociálnych služieb a starostlivosti prenesené na VÚC a obce. Hlavne malé obce v odľahlých oblastiach nemajú dostatok finančných zdrojov ani kvalifikovaný ľudsky kapitál na plnohodnotné zabezpečenie potrebných služieb. V rámci skúmaných regiónov v čase výskumu žiadna z obcí neposkytovala okrem

verejnoprospešných prác iné sociálne služby. Všetky uviedli ako dôvod nezáujem obyvateľstva, nakoľko je vo vidieckych oblastiach zvykom, že rodina sa postará o svojich blízkych. V rámci osobných pohovorov bol spomenutý dôvod odchodu starších občanov do sociálnych zariadení v okresnom meste. Poľnohospodárske podniky v týchto obciach neposkytovali žiadne sociálne služby, len verejné ako poskytovanie mechanizmov pri rôznych prácach, údržba verejných komunikácií a pomoc pri úprave verejných priestranstiev.

Práve v tomto kontexte sa vytvára priestor pre využitie multifunkčných možností poľnohospodárstva a vlastností a potenciálu vidieckej krajiny pre rozvoj nových diverzifikovaných aktivít. V Európe a inde vo svete sa už dlhodobo spája myšlienka prepojenia poľnohospodárstva a sociálnych služieb. Koncept social farmingu má širokú podporu európskych formálnych štruktúr. Jeho najprepracovanejšiu formu možno vidieť v Holandsku. Ide však o komplexnú činnosť, do ktorej je nevyhnutné zapojiť štátne, samosprávne, súkromné podnikateľské a neziskové subjekty i cirkevné organizácie. V podmienkach SR sa podporujú projekty sociálnych podnikov zamerané na podporu zamestnanosti, ktoré sú však krátkodobé a ich efekt nie je trvalo udržateľný. Navyše v spojení so všade prítomnou korupciou môžu byť finančné zdroje nástrojom na obohatenie jednotlivcov nie hodnotou spoločenskou. V prípade realizácie obdobného formátu na Slovensku by sa muselo zmeniť množstvo zákonov od sociálneho poistenia a prispôbiť novým možnostiam financovania sociálnej a zdravotnej starostlivosti. Malo by to pozitívny dopad na zdravotníctvo, poľnohospodárstvo, aspoň v prípade podnikov, ktorí by sa do takého projektu zapojili, pre obce a ich rozpočet a v prvom rade pre občana, ktorý sociálnu pomoc potrebuje.

Záver

Cieľom diplomovej práce bola identifikácia a skúmanie sociálnych funkcií multifunkčného poľnohospodárstva, možnosti a formy ich uplatňovania. Bolo zistené, že poľnohospodárstvo má okrem produkčnej funkcie mimo produkčné, ktoré sú významné pre rozvoj spoločnosti a sú tzv. verejnými statkami. V rámci sociálnej funkcie sa skúmala zamestnanosť a sociálne služby pre obec a zamestnancov. Vcelku jednoznačným výsledkom bolo sociálne postavenie z pohľadu zamestnanosti. Naozaj poľnohospodárstvo je vo vidieckych regiónoch významným zdrojom príjmov. Z hľadiska sociálnych služieb, ktoré by poľnohospodárstvo mohlo poskytovať je slovenský vidiek nie je plodným objektom pre výskum, nakoľko táto funkcia absentuje.

Autor práce si zvolil postup pri ktorom okrem základného cieľa boli sledované i doplnkové, no tiež podstatné čiastočné úlohy alebo objekty výskumnej činnosti. Jednalo sa o prehľad demografického vývoja mestských a vidieckych oblastí SR. Tiež sa podarilo hlbšie preskúmať postavenie poľnohospodárstva v hospodárstve a spoločnosti.

Z pohľadu možností prepojenia agrárneho sektora a sociálnych služieb boli načrtnuté naj podstatnejšie momenty prebraté zo situácie v Holandsku. Okrem celkovej diverzifikácie na podporu zamestnanosti, social farming je zaujímavým konceptom, hlavne z dôvodu vidieckeho charakteru slovenskej krajiny. Táto problematika si však vyžaduje hlbši výskum, a to hlavne z právneho pohľadu, nakoľko by vyžadoval zmeny v zákonoch.

Zoznam použitej literatúry

BLAAS, G. 2004. SUBSISTENCE FARMING AND RURAL UNEMPLOYMENT – THE CASE OF SLOVAKIA in *The Role of Agriculture in Central and Eastern European Rural Development: Engine of Change or Social Buffer?* *Studies on the Agricultural and Food Sector in Central and Eastern Europe*, Vol. 25, Halle (Saale), IAMO, p. 22-36.

Dostupné na http://www.iamo.de/dok/sr_vol25.pdf

CSOMAN, A. 2008. The financial background of Green Care Farming in the Netherlands and Hungary. Christelijke Agrarische Hogeschool, Dronten, Netherlands. 42 s.

Daniel, F. 2008 Administering multifunctional agriculture, A comparison between France and the Netherlands. Wageningen University Dissertation, 2008, ISBN: 978-90-8504-916-6. Dostupné online na: <http://edepot.wur.nl/122012>

DAŇOVÁ, Monika. 2005. Vidiecky turizmus ako faktor rozvoja regiónov. In *Aktuálne problémy rozvoja vidieka SR: Zborník referátov a diskusných príspevkov z II. vedeckej konferencie*. Nitra: Slovenská akadémia pôdohospodárskych vied, 2005. s.223-228 ISBN 80-89162-17-7

DELGADO, M. a.i 2002. Multifunctionality and rural development: a necessary convergence. In *Multifunctional agriculture: A new paradigm for European agriculture and rural development*. Burlington : Ashgate. 2002. s.19-36 ISBN 0-7546-3576-7.

Dostupné na

[http://www.google.com/books?hl=sk&lr=&id=RgySOGGms0MC&oi=fnd&pg=PR7&dq=
multifunctional+agriculture&ots=GeyFpD-
Ekp&sig=KSWnOec3U5yPcI6tsrJ2QpZsvL4#v=onepage&q&f=false](http://www.google.com/books?hl=sk&lr=&id=RgySOGGms0MC&oi=fnd&pg=PR7&dq=multifunctional+agriculture&ots=GeyFpD-
Ekp&sig=KSWnOec3U5yPcI6tsrJ2QpZsvL4#v=onepage&q&f=false)

Di Iacovo, F. (2008) Social Farming: Dealing with Communities Rebuilding Local Economy. In *Compilation 2008 Rural Futures Conference: Dreams, Dilemmas and Dangers*, Plymouth UK. Dostupné na

http://www.alpainfo.it/progettiEuropei/2007/relazioni_DiIacovo.pdf

DURAND, G. – VAN HUYLENBROECK, G. 2003. Multifunctionality of agriculture: a general framework. In: *Ashgate: Multifunctionality: A new paradigm for European agriculture and rural development*. Burlington : b.v., 2003. ISBN 0-7546-3576-7.

Dostupné na:

http://www.google.com/books?id=RgySOGGms0MC&printsec=frontcover&hl=sk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

ENRD (2010), Overview of Social Farming and Rural Development Policy in Selected EU Member States. Dostupné na

http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/filedownload.cfm?id=A9746FA3-0D7E-1772-5CC7-C8EC059

Fáziková, M. a i. 1996. Problémy vidieka na Slovensku a východiská, ktoré poskytujú skúsenosti z krajín V-4 pre rozvoj slovenského vidieka. In *Vidiek-šanca pre ekonomický rozvoj : Zborník referátov z vedeckej konferencie*. Nitra: VES VŠP, 1996. s. 87-94. ISBN 80-7137-365-6

Fáziková, M. 1997. Vplyv poľnohospodárstva na rozvoj vidieka. In: Elterich, J.: *Stratégia rozvoja vidieka na Slovensku*, Nitra: SPU, 1997, ISBN 80-7137.-383-4.

Fáziková, M. (2005 a) a kol. SPU Nitra: ROZVOJ VIDIEKA V KONTEXTE INTEGRÁCIE SR DO EÚ. Záverečná správa 3. čiastkovej úlohy riešenej v rámci úlohy Štátneho programu výskumu a vývoja „Rozvoj vidieka a zmeny v potravinových vertikálach v kontexte integrácie SR do EÚ“. Dostupne na:

<http://old.fesrr.uniag.sk/Groups/KRR/science-and-research/zaverecna-sprava.doc/view>

Fáziková, M. a Kozelová, D. (2005 b). Vplyv poľnohospodárstva na zamestnanosť na vidieku. In: *Agrární perspektivy XIV = Agrarian prospects XIV : znalostní ekonomika*. - 1. vyd. - Praha : Česká zemědělská univerzita, 2005. - ISBN 80-213-1372-2. - S. 525-529.

Fáziková, M. A Petrášová, V. (2010). Sociálne služby neznamajú ohrozenie rozvoja vidieka, ale sú najmä výzvou pre jeho novú politiku. *Inprost s.r.o. - Obecné noviny*.

Dostupné na <http://www.inprost.sk/index.php?q=socialne-sluzby-neznamaju-ohrozenie-rozvoja-vidieka-ale-su-najma-vyzvou-pre-jeho-novu-politiku>

Gecíková I. (2005): Vplyv poľnohospodárstva na socio- ekonomický rozvoj vidieckych oblastí. [Dissertation work.] SPU, FEM, Nitra. Dostupné na

www.uniag.sk/SKOLA/rvv/doc/ddiz/2006/ivana_gecikova.pdf

GOZORA, V. (2006). *Multifunkčné postavenie poľnohospodárstva a rozvoji vidieka*.

[citované 14.3.2010]. Dostupné na:

http://www.slpk.sk/dizertacie/agrarni_perspektivy/gozora.pdf

Grémium európskych občanov (2008), *Aké sú úlohy pre vidiecke oblasti v Európe*

zajtrajška? Dostupné na: http://www.citizenspanel.eu/images/multimedia/infopack_sk.pdf

HASSINK, J. et.al. (2006). *Farming for health*, Netherlands, 2006. Dostupné na

http://library.wur.nl/frontis/farming_for_health/

HASSINK, J. and others (2010). *THE DEVELOPMENT OF GREEN CARE IN*

WESTERN EUROPEAN COUNTRIES. Elsevier, USA. s. 111 ISSN 1550-8307 Dostupné

na

<http://www.greenexercise.org/pdf/Haubenhofer%20Elings%20Hassink%20and%20Hine%202010%20devmt%20green%20care%20in%20europe.pdf>

JANKACKÁ, k. 2008. *MOŽNOSTI RIEŠENIA POĽNOHOSPODÁRSKEJ*

NEZAMESTNANOSTI NA VIDIEKU. In Zborník recenzovaných príspevkov z National

and regional economics VII. Ekonomická fakulta Technickej univerzity, Košice, 2008,

s.317-32 ISBN 978-80-553-0084-9.

Komunitný rozvoj a komunitný plán. (2009) [online]. [citované 2011-04-10]. Dostupné na:

<http://portal.gov.sk/Portal/sk/Default.aspx?CatID=39&etype=1&aid=1951>

KONCOŠ, P. 2007. *Vývoj zamestnanosti v poľnohospodárstve za roky 1990-2005 vo*

väzbe na produktivitu práce in Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie:

PODNIKANIE NA POĽNOHOSPODÁRSKEJ PÔDE VO VÄZBE NA ROZVOJ

VIDIEKA, Račkova dolina, 26.- 27. apríla 2007. Dostupné na

<http://bandlerova.weby.uniag.sk/files/rackova/layout.html>

KUČÍRKOVÁ, D. (2000). "Socioekonomický a civilizačnoinfraštruktúrálny rozmer

marginality vidieckych obcí okresu Nitra". In: *MVD FEM SPU Nitra 2000*. ISBN 80-7137-

717-1.

NEMČÍK, S. 2010. *Zamestnanecké výhody v organizáciach*. in Zborník 5. ŠTUDENTSKÁ

VEDECKÁ KONFERENCIA. PREŠOVSKÁ UNIVERZITA V PREŠOVE, Prešov, 2010,

s. 1140-1150 ISBN 978-80-555-0169-7. Dostupné na
http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Chovanec1/pdf_doc/99.pdf

OECD 2001. *Multifunctionality. Towards an Analytical Framework*. Paris: OECD Publications. 159 p. Dostupné online: <http://www.oecd.org/dataoecd/62/38/40782727.pdf>

OECD 2009. *THE ROLE OF AGRICULTURE AND FARM HOUSEHOLD DIVERSIFICATION IN THE RURAL ECONOMY OF THE UNITED KINGDOM*. Paris: OECD Publications. 55s. Dostupné online:
<http://www.oecd.org/dataoecd/35/47/43245616.pdf>

OECD 2005. *Regions at a Glance*, Paris: OECD Publishing. s. 248. ISBN 9789264018631
Dostupné online:
http://books.google.sk/books?id=r71Rk7h2cxwC&pg=PP2&dq=%22Regions+at+a+Glance+2005%22&hl=sk&ei=1Sq5Tf3ZGcrXsgaGzPXqAw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCoQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false

OECD 2006. *THE NEW RURAL PARADIGM: POLICIES AND GOVERNANCE*, OECD Publications, Paris. s.164. ISBN 92-64-02390-9. Dostupné online:
http://www.unisi.it/cipas/ref/OECD_2006_Rural_Paradigm.pdf

PERICHTOVÁ, B. a i. 2005. SPOLUPRÁCA SOCIÁLNYCH PARTNEROV V OBLASTI BOZP A VYTVÁRANIE PODMIENOK PRE DÔSTOJNÚ PRÁCU. Inštitút pre výskum práce a rodiny Príspevok z konferencie Aktuálne otázky bezpečnosti práce. XXI. medzinárodná konferencia Tatry. Dostupné na
http://www.sspr.gov.sk/texty/File/Aktuality/Tatry/Tatry_Perichtova.pdf

PLOEG, D a ROEP, J. 2003. Multifunctionality and rural development: the actual situation in Europe. In *Multifunctional agriculture- a new paradigm for European agriculture and Rural development*. Farnham: Ashgate, 2003. s.19-37 ISBN 0-7546-3576-7. Dostupné na
http://books.google.com/books?id=RgySOGGms0MC&printsec=frontcover&dq=Multifunctional+agriculture-+a+new+paradigm+for+European+agriculture+and+Rural+development&hl=sk&ei=Aye5Taq3BYfCswaAhY3rAw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CCsQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false

Pojem vidiek jeho definícia a typológia. (2009) [online] Nitra:SPU. [citované 2011-04-10].

Dostupne na:

<http://www.fesrr.uniag.sk/sites/default/files/1%20POJEM%20VIDIEKA,%20DEFIN%C3%8DCIA,%20TYPOL%C3%93GIA.pdf>

Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013. (2007) [citované 2011-04-10]. Dostupne online na: <http://eurofondy.webnode.sk/program-rozvoja-vidieka/>.

ROMSTAD, E. a kol., 2000 Multifunctional Agriculture Implications for Policy Design.

Agricultural University of Norway, 140s. ISSN 0802-9210. Dostupné na

http://arken.umb.no/~eiriro/m21-romstad_et_al_2000_MultiFuncAgr.pdf

Rozvoj vidieka v kontexte integrácie SR do EU. (2005) [online] Nitra:SPU. [citované

2011-04-10]. Dostupne na: [http://old.fesrr.uniag.sk/Groups/KRR/science-and-](http://old.fesrr.uniag.sk/Groups/KRR/science-and-research/zaverecna-sprava.doc/view)

[research/zaverecna-sprava.doc/view](http://old.fesrr.uniag.sk/Groups/KRR/science-and-research/zaverecna-sprava.doc/view).

WILSON G. A., Multifunctional agriculture: a transition theory perspective, Walingford:

CABI 2007, 368 s., ISBN 978-1845932565. Dostupné na

<http://books.google.com/books?id=-h->

[G6tbL0gUC&printsec=frontcover&dq=Multifunctional+agriculture:+a+transition+theory+perspective&hl=sk&ei=3Ca5TbasGcnEtAanw5nrAw&sa=X&oi=book_result&ct=book-preview-link&resnum=1&ved=0CCwQuwUwAA#v=onepage&q&f=false](http://books.google.com/books?id=-h-G6tbL0gUC&printsec=frontcover&dq=Multifunctional+agriculture:+a+transition+theory+perspective&hl=sk&ei=3Ca5TbasGcnEtAanw5nrAw&sa=X&oi=book_result&ct=book-preview-link&resnum=1&ved=0CCwQuwUwAA#v=onepage&q&f=false)

WINTERS,P. et. al. 1999. *THE ROLE OF AGRICULTURE IN ECONOMIC*

DEVELOPMENT: VISIBLE AND INVISIBLE SURPLUS TRANSFERS. The Journal of

Development Studies, Vol.34, No.5, June 1998, s. 71-97.